

Kvartalsrapport 1/2016

RESULTATREGNSKAP

BALANSE

NOTER

Innhold

Styrets beretning	3
Regnskap KLP konsern	8
Resultatregnskap	8
Balanse	9
Egenkapitaloppstilling	10
Kontantstrømoppstilling	11
Noter til regnskapet	12
Note 1 Regnskapsprinsipper og estimater	12
Note 2 Segmentinformasjon	13
Note 3 Premieinntekter for egen regning	16
Note 4 Andre inntekter	16
Note 5 Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	17
Note 6 Driftskostnader	17
Note 7 Andre kostnader	17
Note 8 Investerings eiendom	18
Note 9 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	18
Note 10 Innlån	23
Note 11 Virkelig verdi hierarki	24
Note 12 Likviditetsrisiko	28
Note 13 Renterisiko	30
Note 14 Kreditrisiko	33
Note 15 Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	37
Note 16 Frigjorte reserver	37
Note 17 Kapitalforhold	38
Note 18 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	39
Note 19 Pensjonsforpliktelser egne ansatte	40
Nøkkeltall - akkumulert	41
Ikke-finansielt regnskap	43
Note 1 Dialog	44
Note 2 Energiforbruk	44
Regnskap Kommunal Landspensjonskasse	45
Resultatregnskap	46
Balanse	47
Egenkapitaloppstilling	49
Kontantstrømoppstilling	52
Noter til regnskapet	53
Note 1 Regnskapsprinsipper og estimater	53
Note 2 Verdiendring eiendomsinvesteringer	54
Note 3 Premieinntekter for egen regning	54
Note 4 Erstatninger	54
Note 5 Forsikringsrelaterte driftskostnader	54
Note 6 Virkelig verdi av finansielle eiendeler og forpliktelser	55
Note 7 Virkelig verdi hierarki	63
Note 8 Presentasjon av eiendeler og gjeld som er gjenstand for netto oppgjør	71
Note 9 Forpliktelser	72
Note 10 Forsikringsforpliktelser	73
Note 11 Pensjonsforpliktelser egne ansatte	74
Note 12 Hendelser etter balansedagen	74

Rapport første kvartal 2016

Et urolig aksjemarked preget finansmarkedene i første kvartal 2016

- Tilfredsstillende avkastning til tross for urolige aksjemarkeder
- Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen på 1,0 prosent i første kvartal
- Bokført avkastning på kollektivporteføljen utgjør 1,1 prosent
- Kapitaldekning etter Solvens II på 197 prosent uten bruk av overgangsregler.

KLP – kundeeiet konsern

KLP-konsernet består av følgende selskaper: Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og datterselskapene KLP Banken, KLP Skadeforsikring, KLP Kapitalforvaltning, KLP Bedriftspensjon, KLP Forsikringservice og KLP Eiendom.

Konsernet hadde ved utgangen av første kvartal en forvaltningskapital på 553 milliarder kroner, en vekst på 9,9 milliarder kroner hittil i år.

Driftsresultatet utgjør 3,0 milliarder kroner (6,9)¹ i første kvartal. Konsernets totalresultat er tilfredsstillende med 330 millioner kroner i kvartalet.

Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringsselskap

Pensjonsordninger innenfor offentlig sektor tilbys og administreres av konsernets morselskap Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Av KLPs forvaltningskapital på 464,5 milliarder kroner er 419,1 milliarder kroner knyttet til forsikringsforpliktelse i offentlig tjenestepensjon. Forsikringsforpliktelsene har dermed økt med 6,7 milliarder kroner hittil i år hvorav 1,7 milliarder skyldes netto tilflytting av nye kunder 1. januar.

Resultater første kvartal 2016

Avkastningsresultat

KLP oppnådde i første kvartal 2016 et avkastningsresultat (avkastning ut over grunnlagsrente) på 2,0 milliarder kroner (1,3). Finansinntekter fra kundemidler utgjør 4,1 milliarder kroner (8,4) i kvartalet. Verdijustert avkastning på kollektivporteføljen utgjør 1,0 prosent i første kvartal og bokført avkastning på 1,1 prosent.

Risikoresultat

Risikoresultatet var tilfredsstillende i første kvartal. Risikohendelsene i bestanden er i sum innenfor forventninger gjennom kvartalet og resultatet utgjør 152 millioner kroner. Det legges opp til at 74 millioner kroner av risikoresultatet avsettes til risikoutjevningfond, resten tilbakeføres til kundenes premiefond.

Administrasjonsresultat

Selskapets administrasjonsresultat utgjør 20 millioner kroner (58) i første kvartal 2016. Forsikringsrelaterte driftskostnader utgjør 238 millioner kroner (226).

Samlet resultat

Samlet resultat til selskapet ble 330 millioner kroner (538) i første kvartal. Kunderesultat ble 2,1 milliarder kroner (1,4) for kvartalet.

Millioner kroner	Kunder	Selskap	Sum
Avkastningsresultat	1 985	38	2 023
Risikoresultat	78	74	152
Rentegarantipremie		164	164
Administrasjonsresultat		20	20
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen og andre inntekter / Kostnader i ikke teknisk regnskap		178	178
Skatt		-55	-55
Andre resultatetelemerter		-89	-89
Resultat etter 1. kvartal 2016	2 063	330	2 393
Resultat etter 1. kvartal 2015	1 413	538	1 951

¹ Tall i parentes angir tilsvarende verdi for første kvartal 2015

Finansiell soliditet og kapitalforhold

Forvaltningskapitalen i KLP har vokst med 6,7 milliarder kroner i kvartalet og utgjør 464,5 milliarder kroner. Forsikrings-forpliktelsene har økt med 6,7 milliarder kroner i løpet av året og utgjør 419,1 milliarder kroner. I løpet av første kvartal er det 1,8 milliarder kroner i tilflyttede premiereserver, mens det er avgitt 0,1 milliarder kroner.

I løpet av kvartalet har kursreguleringsfondet blitt redusert med 294 millioner kroner til 21,2 milliarder kroner. Dette skyldes hovedsakelig nedgang i verdier på aksjeforføljen. Avkastningsresultat i kvartalet utgjør 2,0 milliarder kroner.

Første januar 2016 trådte de nye soliditetskravene i kraft, Solvens II. Samtidig ble krav til kapitaldekning, kjernekapitaldekning og Solvens I opphevet.

Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital under Solvens II med et beløp tilsvarende 2,5 prosent av premiereserven. I kroner utgjør dette 9,0 milliarder ved utgangen av første kvartal.

Uten bruk av overgangsregler er selskapets kapitaldekning etter Solvens II 197 prosent. Ved å hensynta overgangsordningen for tekniske avsetninger blir kapitaldekningen 355 prosent. KLP har et mål om en solvensmargin på minimum 130 prosent. Soliditetsberegningene ligger godt over dette målet og understreker selskapets sterke soliditet.

Styret vurderer selskapets soliditet som god i forhold til balansens sammensetning, rådende markedsforhold og myndighetskrav.

Nøkkeltall

Prosent	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Bokført avkastning	1,1	1,0	3,6
Verdijustert avkastning	1,0	2,2	4,0
Verdijustert inkl. Merverdier i hold-til-forfall og utlån	1,6	2,0	2,8
<i>Avkastningstallene gjelder kollektivporteføljen</i>			
Kapitaldekning Solvens II	197 %		187 %
Kapitaldekning Solvens II m/overgangsregler	355 %		274 %

Premieinntekter

Premieinntektene eksklusive mottatt premiereserve ved tilflytting utgjør 5,7 milliarder kroner (5,9) i kvartalet. Nedgangen i premieinntektene skyldes at engangspremier som følge av lønn- og G-regulering av forpliktelsene er 0,3 milliarder lavere 1. kvartal i år mot tilsvarende periode i fjor.

Erstatninger

Utbetalte pensjoner og andre erstatninger, eksklusive avgitt premiereserve ved fraflytting, er økt med 7 prosent og utgjorde 3,9 milliarder kroner (3,6) i første kvartal.

Forvaltning av kollektivporteføljen

Eiendelene i kollektivporteføljen utgjorde 427,8 milliarder kroner (403,5) og var investert som vist nedenfor:

Alle tall i prosent	1. kvartal 2016		1. kvartal 2015	
	Andel	Avkastning	Andel	Avkastning
Eiendeler				
Aksjer	19,7 %	-3,2 %	21,8 %	4,7 %
Omløpsobligasjoner	21,0 %	2,6 %	21,5 %	1,8 %
Anleggs-/HTF-obligasjoner	26,9 %	1,1 %	27,1 %	1,1 %
Utlån	12,1 %	0,6 %	11,3 %	0,7 %
Eiendom	12,7 %	1,8 %	10,8 %	2,8 %
Andre finansielle eiendeler	7,7 %	0,5 %	7,5 %	0,4 %

Aksjer

Samlet eksponering i aksjer, inkludert aksjederivater, utgjorde rundt 20 prosent ved utgangen av første kvartal. I første kvartal falt KLPs valutasikrede verdensindeks med 2,1 prosent, mens Oslo Børs (OSEBX) hadde en negativ avkastning på 5,3 prosent. KLPs meravkastning for aksjer i kvartalet var henholdsvis 1,9 prosent for globale aksjer og 1,2 prosent for norske aksjer.

Omløpsobligasjoner og pengemarked

Omløpsobligasjoner utgjorde 21 prosent, mens pengemarkedsinstrumenter utgjorde 7,7 prosent av eiendelene i kollektivporteføljen pr 31.03.2016. Statsrentene både globalt og i Norge falt gjennom kvartalet. Kredittpremiene i KLPs norske og globale obligasjonsportefølje falt også. Den globale statsobligasjonsindeksen oppnådde en valutasikret avkastning på 4,0 prosent i første kvartal, mens den norske statsobligasjonsindeksen hadde en avkastning på 1,9 prosent. Den globale kredittobligasjonsindeksen til KLP hadde en valutasikret avkastning på 3,3 prosent i kvartalet. Samlet for omløpsobligasjoner oppnådde KLP en avkastning på 2,6 prosent i kvartalet, mens pengemarkedsavkastningen var 0,5 prosent.

Obligasjoner som holdes til forfall

Investering i obligasjoner som holdes til forfall, utgjorde rundt 27 prosent av kollektivporteføljen pr 31.03.2016. Ikke regnskapsførte merverdier i kollektivporteføljen steg i første kvartal og utgjorde 14,1 milliarder kroner pr 31.03.2016. Porteføljen er godt diversifisert, og består av papirer utstedt av meget kredittverdige institusjoner. Avkastningen på investeringer målt til amortisert kost i første kvartal var 1,1 prosent.

Eiendom

Eiendomsinvesteringer, inkludert norske og internasjonale eiendomsfond, utgjorde 12,7 prosent av kollektivporteføljen. Eiendoms-verdiene i kollektivporteføljen er nedskrevet med 283 millioner kroner pr første kvartal. Inkluderes effekten av valutasikring på utenlandske eiendommer, utgjør verdiendringen en oppskrivning på 329 millioner kroner. Kollektivporteføljens eiendomsinvesteringer oppnådde en avkastning på 1,8 prosent i første kvartal.

Utlån

Utlån i kollektivporteføljen utgjør 51,0 milliarder kroner. Dette er fordelt med 47,8 milliarder kroner i utlån til kommuner og andre virksomheter, og 3,2 milliarder kroner i pantesikrede boliglån. Utlånsporteføljen er kjennetegnet av høy kvalitet, uten tap på kommunelån og meget beskjedne avsetninger til tap på boliglån. Ikke-regnskapsførte merverdier i utlånsporteføljen (fastrentelån) utgjorde 778 millioner kroner pr 31.03.2016.

Avkastning på selskapsporteføljen

Selskapsporteføljen omfatter plassering av egenkapital og ansvarlig lån/fondsobligasjon.

Selskapsporteføljen forvaltes med en langsiktig investeringshorisont med lav risiko og målsetting om stabil avkastning og vekst i egenkapitalen. Investeringene i selskapsporteføljen oppnådde en avkastning på 1,0 prosent i første kvartal.

Effektiv drift og god service

KLP har hatt en sterk vekst de senere år, og jobber systematisk med å effektivisere driften og å bedre servicen overfor kundene.

Det jobbes målrettet med å forenkle og forbedre kundekommunikasjonen. Dette resulterer i at færre har behov for å kontakte kundesenteret. I tillegg jobbes det med kontinuerlig forbedringsarbeid etter lean-metoden, og kundesenteret har i 1. kvartal oppnådd sine beste resultater hittil.

Også innen pensjonsbehandling kan KLP vise til forbedringsarbeid med gode driftsmessige resultater i form av redusert saksbehandlingstid i 1. kvartal. Dette til tross for at det i kvartalet har vært gjennomført en omfattende omorgansiering. Gjennomsnittlig behandlingstid av etterlattesaker for første kvartal ble redusert med hele 60 prosent sammenlignet med gjennomsnittet for 2015. Behandling av uføresaker er levert med en forbedret behandlingstid på mer enn 50 prosent sammenlignet med 2015.

Datterselskapenes forretningsområder

Privat tjenestepensjon

KLP Bedriftspensjon AS er i vekst, og kan vise til god kundetilgang og økt forvaltningskapital. Selskapet har 3,1 milliarder kroner i forvaltningskapital pr. 31.03.2016, dvs.

en økning på 0,1 milliarder kroner siden årsskiftet. Økningen er i hovedsak knyttet til vekst i selskapets innskuddspensjonsportefølje, som nå utgjør 1,3 milliarder kroner. 130 nye bedriftskunder har etablert pensjonsavtale i KLP Bedriftspensjon i første kvartal, og 163 pensjonskapitalbevis er flyttet til selskapet.

KLP Bedriftspensjon oppnådde en bokført avkastning på kollektivporteføljen på 1,0 prosent og en verdijustert avkastning på 1,1 prosent. Kundene på innskuddspensjon oppnådde en avkastning på minus 0,2 prosent for samme periode.

Avkastningsresultatet utgjorde 2,5 millioner kroner i første kvartal.

Selskapet har søkt Finanstilsynet om å benytte syv år på oppreservering til nytt beregningsgrunnlag K2013. Det er avsatt 71,7 millioner kroner til oppreservering pr. 31.03.2016, hvorav 11,1 millioner kroner er avsatt fra egenkapitalen. Resten av bidraget fra egenkapitalen, med unntak for det som knyttes til fripolisene, vil bli avsatt i løpet av 2016.

Selskapet oppnådde et resultat før skatt på minus 4,7 millioner kroner i kvartalet.

Avkastning kundemidler

Prosent	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Kollektivporteføljen			
Bokført avkastning	1,0 %	1,3 %	4,8 %
Verdijustert avkastning	1,1 %	2,0 %	4,7 %
Innskuddspensjon med investeringsvalg			
Profil KLP90	-2,5 %	1,6 %	3,4 %
Profil KLP70	-1,4 %	1,7 %	3,0 %
Profil KLP50	-0,1 %	1,7 %	2,4 %
Profil KLP30	0,9 %	1,9 %	2,0 %
Profil KLPPM	0,6 %	0,6 %	1,5 %

Skadeforsikring

Driftsresultatet (før skatt) pr. 31.03.2016 var 49,5 millioner kroner. På samme tid i fjor var resultatet minus 58,3 millioner kroner.

I første kvartal ble det ikke innrapportert skader over 10 millioner kroner. Årets ti største skader utgjør til sammen 35,2 millioner kroner. Naturskade viser et resultat på minus 0,4 millioner kroner.

Avviklingen av tidligere skadeårganger er fortsatt positiv, og det er i år inntektsført 34,8 millioner kroner som regulering av tidligere års reserver. Det er i perioden kostnadsført 3,2 millioner kroner knyttet til naturskader inntruffet i tidligere år.

Finansinntektene var i første kvartal 1,3 prosent. Nøkkeltallene for selskapet var:

Pr. første kvartal	2016	2015
Skadeprosent ¹	76,9	131,6
Kostnadsprosent ¹	23,3	22,2
Totalkostnadsprosent ¹	100,2	153,8

¹ For egen regning

Offentlig-markedet

Netto bestandspremie har i år økt med 6,6 prosent sammenlignet med status pr. 31.12.2015, tilsvarende 33,1 millioner kroner (6,0). Det har vært utlyst 13 offentlige anbudskonkurranser så langt i år, og selskapet har en positiv tilgang i dette markedet.

Største skade i kvartalet er en eiendomsskade anslått til 9,6 millioner kroner.

Bedriftsmarked

Netto bestandspremie har i år økt med 6,9 prosent sammenlignet med status pr. 31.12.2015, tilsvarende 17,9 millioner kroner (11,7). Det er høy tilbudsaktivitet i markedet.

Største skade i kvartalet er en eiendomsskade anslått til 2,3 millioner kroner.

Personmarked

Netto bestandspremie har i år økt med 3,7 prosent sammenlignet med status pr. 31.12.2015, tilsvarende 13,1 millioner kroner (12,9). Bestandsveksten er likevel noe svakere enn forventet. Det har vært en positiv utvikling i nysalget gjennom kvartalet med salg over budsjett i mars. Medlemsandelen i årets salg har vært 91,6 prosent. Salg via web utgjorde 34 prosent.

Det er ikke meldt om skader over 1,5 millioner kroner i kvartalet.

Finans

Netto finansinntekt pr. 31.03.2016 var 49,5 millioner kroner (74,2). Akkumulert avkastning for kvartalet ble 1,3 prosent. Avkastning for aksjer var minus 2,5 prosent. Obligasjonsavkastningen var derimot positiv med 0,9 prosent. Eiendomsavkastningen var positiv, med 2,3 prosent, noe som skyldes positiv verdiutvikling for selskapets to eiendomsinvesteringer.

Som følge av endret regelverk faller sikkerhetsreservene bort og sikkerhets-avsetningene 31.12.2015 på 540 millioner kroner er overført egenkapitalen som følge av regelendringene. Dette betyr at bufferen mot negative svingninger i resultatet nå ligger i selskapets egenkapital. Per nå beregnes 25 prosent utsatt skatt på dette beløpet. Det er imidlertid fortsatt uavklart om det skal beregnes utsatt skatt eller ikke.

Også regelverket for minstekrav til kapitaldekning har falt bort. Selskapet vil fremover rapportere soliditet basert på oppfyllelse av minstekrav til solvenskapital i henhold til Solvens II-regelverket. Basert på status pr. 31.03.16 er årsprognosen for kapitaldekning beregnet til 207 prosent

Kapital- og fondsforvaltning

KLP Kapitalforvaltning AS utfører verdipapir-forvaltningen i KLP-konsernet. Totalt ble det forvaltet 408 milliarder kroner ved utgangen av første kvartal, hvorav 45 milliarder kroner kommer fra eksterne kunder. Hoveddelen av midlene er forvaltet på vegne av Kommunal Landspensjonskasse og datterselskap i KLP-konsernet.

Netto nyttegning i KLP-fondene i første kvartal var på 2,1 milliarder kroner, av dette kom 1 milliard kroner fra konserneksterne kunder.

KLP Kapitalforvaltning oppnådde et resultat før skatt på minus 4,9 millioner kroner i første kvartal (10,2).

Bank

Formålet til KLP Banken er å tilby finansiering av boliglån til medlemmer i KLPs pensjonsordninger (PM), og lån til kommuner, fylkeskommuner og selskaper som utfører offentlige oppgaver (OM). Utlånsvirksomheten finansieres med innskudd fra personer og bedrifter, innlån i verdipapirmarkedet og egenkapital. I tillegg forvaltes utlån finansiert av pensjonsmidler i KLP.

I personmarkedet har Banken 29 500 kunder som er medlemmer, en økning på nærmere 2 000 i første kvartal. Medlemsandelen er rundt 69 prosent på innskudd og utlån samlet.

Volumet av boliglån på egen balanse og forvaltede lån vokste med 0,4 milliarder kroner til 14,5 milliarder i første kvartal. Av dette er 11,3 milliarder kroner finansiert av bankens morselskap og datterselskapet KLP Boligkreditt AS.

Offentlige lån finansiert med innlån fra verdipapirmarkedet, har i løpet av første kvartal 2016 økt med 0,1 milliarder kroner til 15,4 milliarder. Utlånsveksten i OM inklusive forvaltede lån ble 542 millioner kroner i første kvartal. KLP Banken forvalter 37,9 milliarder kroner i offentlige lån for KLP. I tillegg kommer forvaltede lån i valuta, som har gått noe ned i kvartalet til 9,7 milliarder kroner.

Innskuddsveksten i første kvartal ble totalt 0,4 milliarder kroner. Samlede innskudd utgjør 7,9 milliarder kroner, hvorav innskudd fra personkunder er 6,4 milliarder og innskudd fra kommuner og bedrifter 1,5 milliarder kroner.

Restanser og mislighold av boliglån ligger fortsatt på et lavt nivå. Mislighold over 90 dager er på 0,26 prosent av samlede utlån ved utløpet av første kvartal. Det er fortsatt lave tap i porteføljen.

KLP Banken-konsernet oppnådde et driftsresultat før skatt på 19,9 millioner kroner i første kvartal (-1,8). Bankens kvartalsresultat fordelt på forretningsområdene OM og PM gir henholdsvis 18,3 millioner og 1,6 millioner kroner. Resultatforbedringen henger i hovedsak sammen med økt utlånsvolum i PM og gunstigere verdiutvikling på likviditetsplasseringene. Samlede netto renteinntekter i Bank-konsernet ble 50,9 millioner kroner i første kvartal (38,4). Bankens verdipapirinvesteringer har hatt en positiv utvikling i årets første kvartal. Netto gevinst på finansielle instrumenter ble 6,5 millioner kroner i kvartalet (-11,6).

Samfunnsansvar

KLP Eiendom har i første kvartal fått sitt første «BREEAM In-use»-sertifiserte bygg – det såkalte Miljøbygget i Professor Brochs gate i Trondheim. Eiendomsselskapet har tidligere flere bygg med BREEAM-NOR-sertifisering, som i all hovedsak handler om nybygg og byggeprosesser, mens dette er det første bygget i porteføljen som sertifiseres for selve driften av et eksisterende bygg. KLP-huset i Bjørvika i Oslo er det neste bygget som vil bli BREEAM In-use-sertifisert.

KLP ønsker å være en aktiv og ansvarlig eier og har i første kvartal kontaktet 83 selskaper for oppfølging av samfunnsansvarsrelaterte temaer. Klima og selskapers klimarapportering er viktig for KLPs eierskapsutøvelse. En liste over hvilke selskaper som KLP har fulgt opp publiseres på klp.no/samfunnsansvar.

Når det gjelder KLPs klimaarbeid i egen drift, reduserte selskapet i fjor sine klimagassutslipp målt per ansatt med 12 prosent sammenlignet med året før. Målsettingen var 5 prosent reduksjon. Reduksjonen skyldes i hovedsak en bedre energisammenstilling i Norden, og lavere energiforbruk i kontorlokalene.

Fremtidsutsikter

De økonomiske utsiktene er usikre. Dette gir seg utslag i store svingninger i aksjemarkedet. Selv om aksjemarkedet har hentet seg inn igjen etter nedgang i aksjeverdier i januar, erfarer vi at solide buffere gir stabilitet i resultatene og reduserer behovet for å foreta kjøp og salg. Rentemarkedet har fortsatt å falle i Norge og Europa. Dette har gitt kortsiktige gevinster på obligasjonene, mens nye investeringer reflekterer rentenedgangen i den løpende avkastningen. Både tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond er buffere som kan dekke opp for manglende avkastning, og disse fondene er derfor en viktig del av selskapets strategi for en forutsigbar kapitalforvaltning fremover.

KLP jobber kontinuerlig med å forbedre interne prosesser og vår kundeservice. Det har blant annet ført til raskere behandling av pensjonssøknader og raskere svar ved telefonhenvendelser.

I dialog med våre eiere og kunder vil KLP fortsette å yte god service, samtidig som det arbeides målrettet med å drive kostnadmessig effektivt til det beste for våre kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedriftskunder.

Oslo, 11. mai 2016

Styret i Kommunal Landspensjonskasse gjensidig forsikringselskap

Liv Kari Eskeland
Leder

Egil Johansen
Nestleder

Marit Torgersen

Jan Helge Gulbrandsen

Cathrine Klouman

Lars Vorland

Susanne Torp-Hansen
Valgt av og blant de ansatte

Freddy Larsen
Valgt av og blant de ansatte

Resultat

KLP Konsern

Note	Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
3	Premieinntekter for egen regning	7 951	16 296	40 236
	Netto avkastning fra finansielle eiendeler	3 227	3 070	13 076
	Netto renteinntekter bank	54	39	187
	Realiserte og urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter	-142	7 021	1 010
8	Netto inntekter fra investeringseiendommer	1 029	1 190	4 816
4	Andre inntekter	233	235	926
	Ikke-kontrollerende eiereinteressenter's andel av avkastning på finansielle instrumenter	963	-1 999	-1 949
	Sum netto inntekter	13 315	25 852	58 302
	Erstatninger for egen regning	-4 264	-4 110	-16 161
	Endring i forsikringsmessige avsetninger	-5 365	-14 136	-11 740
5	Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	-30	-88	-1 490
6	Driftskostnader	-409	-390	-1 429
7	Andre kostnader	-233	-220	-884
	Sum kostnader	-10 300	-18 944	-31 704
	Driftsresultat	3 015	6 908	26 598
	Til/fra kursreguleringsfond i livsforsikring	290	-4 592	-1 951
	Til/fra tilleggsavsetning og bufferavsetning i livsforsikring	0	0	-3 073
	Midler tilført forsikringskundene i livsforsikring	-2 727	-1 710	-16 435
	Resultat før skatt	578	606	5 138
	Skattekostnad ¹	-194	-119	-927
	Resultat	385	487	4 211
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	-88	0	195
	Justering av forsikringsforpliktelsene	9	0	-20
	Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	20	0	-44
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-59	0	132
	Revaluering eiendommer til bruk i egen virksomhet	7	36	172
	Valutaomregning utenlandske datterselskaper	-585	-237	1 319
	Justering av forsikringsforpliktelsene	585	239	-1 319
	Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	-2	-11	-43
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt	5	28	129
	Sum utvidet resultat	-54	28	261
	Totalresultat	330	515	4 472
	¹ Ikke-kontrollerede eierinteresser's andel av skattekostnad	-52	-49	-164

Balanse

KLP Konsern

Note	Miljoner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
	Utsatt skattefordel	33	76	33
	Andre immaterielle eiendeler	535	466	526
	Varige driftsmidler	1 343	1 225	1 346
	Investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollert virksomhet	398	313	368
8,11	Investeringseiendom	55 940	44 576	56 436
9,14	Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	34 316	31 885	35 318
9,14	Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	97 069	89 138	94 987
9,11,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til virkelig verdi over resultat	1 817	2 214	1 845
9,14	Utlån kommuner, bedrifter og personkunder til amortisert kost	76 350	67 794	75 766
9,11,14	Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi over resultat	159 026	155 400	152 493
9,11	Egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi over resultat	109 445	110 652	115 493
9,11,14	Finansielle derivater	5 583	1 913	1 292
9	Fordringer	7 354	3 303	3 751
9	Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	1 260	947	1 183
	Kontanter og bankinnskudd	2 655	3 320	2 424
	SUM EIENDELER	553 123	513 221	543 262
	Innskutt egenkapital	10 425	9 179	10 422
	Opptjent egenkapital	13 573	9 287	13 242
	SUM EGENKAPITAL	23 997	18 466	23 665
9,10	Fondsobligasjonslån	1 665	1 386	1 564
9,10	Ansvarlig lånekapital	9 470	3 377	9 541
19	Pensjonsforpliktelse	738	755	634
15	Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring	420 588	399 698	413 799
15	Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	1 260	947	1 183
	Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	2 520	2 582	2 142
9,10	Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	19 062	18 330	18 987
9,10	Gjeld til kredittinstitusjoner	9 181	5 273	5 099
9,10	Gjeld til og innskudd kunder	7 884	7 128	7 426
9,11	Finansielle derivater	3 257	5 972	7 993
	Utsatt skatt	886	284	835
16	Annen kortsiktig gjeld	6 753	7 057	4 255
	Ikke-kontrollerende eierinteressenter klassifisert som gjeld	45 861	41 965	46 140
	SUM GJELD	529 126	494 754	519 597
	SUM EGENKAPITAL OG GJELD	553 123	513 221	543 262
	Betingede forpliktelse	14 520	9 587	14 346

Egenkapitaloppstilling

KLP Konsern

2016 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2015	10 422	13 242	23 665
Resultat		385	385
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		-59	-59
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		5	5
Sum utvidet resultat		-54	-54
Sum totalresultat		330	330
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	2		2
Sum transaksjoner med eierne	2		2
Egenkapital 31.03.2016	10 425	13 573	23 997

2015 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2014¹	9 173	8 385	17 558
Prinsippendring, oppløsning av sikkerhetsavsetning i skadeforsikring		387	387
Egenkapital 01.01.2015		8 772	17 945
Resultat		487	487
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		0	0
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		28	28
Sum utvidet resultat		28	28
Sum totalresultat		515	515
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	6		6
Sum transaksjoner med eierne	6		6
Egenkapital 31.03.2015	9 179	9 287	18 466

¹ UB 31.12.2014 er endret pga. reklassifisering av fond i KLP Skadeforsikring AS med 86 millioner kroner.

Egenkapitaloppstilling – Forts.

KLP Konsern

2015 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital 31.12.2014 ¹	9 173	8 385	17 558
Prinsippendring, oppløsning av sikkerhetsavsetning i skadeforsikring		387	387
Egenkapital 01.01.2015	9 173	8 772	17 945
Resultat		4 211	4 211
Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet		132	132
Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet når særlige vilkår er oppfylt		129	129
Sum utvidet resultat		261	261
Sum totalresultat		4 472	4 472
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 249		1 249
Sum transaksjoner med eierne	1 249		1 249
Egenkapital 31.12.2015	10 422	13 242	23 665

¹ UB 31.12.2014 er endret pga. reklassifisering av fond i KLP Skadeforsikring AS med 86 millioner kroner.

Kontantstrømoppstilling

KLP Konsern

Millioner kroner	01.01.2016 - 31.03.2016	01.01.2015 - 31.12.2015	01.01.2015 - 30.09.2015	01.01.2015 - 30.06.2015	01.01.2015 - 31.03.2015
Netto kontantstrømmer fra operasjonelle aktivitet	-5 259	-18 131	-14 214	-9 454	-3 706
Netto kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter ¹	-34	-162	-107	-75	-30
Netto kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter ²	5 524	18 461	14 642	14 657	4 799
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	231	167	321	5 127	1 063
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	2 424	2 257	2 257	2 257	2 257
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	2 655	2 424	2 578	7 384	3 320

¹ Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

² Netto innbetaling av egenkapitaltilskudd, opptak og nedbetaling av gjeld, samt innbetaling fra ikke-kontrollerende eierinteresser.

Noter til regnskapet

KLP Konsern

Note 1 REGNSKAPSPRINSIPPER OG ESTIMATER

Regnskapsprinsipper

Regnskapet i denne delårsrapporten viser konsernregnskapet og selskapsregnskapet til Kommunal Landspensjonskasse (KLP) for perioden 01.01.2016 – 31.03.2016. Regnskapet er ikke revidert.

Den delen av delårsrapporten som gjelder konsernregnskapet er utarbeidet i henhold til IAS 34 Delårsrapportering.

De samme regnskapsprinsippene og beregningsmetoder er fulgt i delårsregnskapet som i siste årsregnskap, med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2015. Årsregnskapet ligger tilgjengelig på KLPs hjemmeside klp.no.

Som følge av endringer i forsikringsvirksomhetsloven med virkning fra 01.01.2016 har konsernet oppløst bokført sikkerhetsavsetning, og endret sammenligningstall.

Regnskapsestimater

Ved utarbeidelse av delårsregnskapet har ledelsen utøvet skjønn og benyttet estimater og forutsetninger som påvirker regnskaps-tallene. Faktiske tall kan derfor avvike fra benyttede estimater.

Pensjonsforpliktelser egne ansatte

Forutsetningene for beregning av pensjonsforpliktelse til egne ansatte er beheftet med usikkerhet, og konsernet har selv fastsatt forutsetningene basert på en konkret vurdering. For 1. kvartal 2016 gir dette følgende endringer i parameterne:

Forutsetninger	31.03.2016	31.12.2015	Endring i 1. kvartal 2016
PENSJONSFORPLIKTELSE EGENE ANSATTE			
Diskonteringsrente	2,40 %	2,70 %	-0,30 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %	0,00 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,25 %	2,25 %	0,00 %
Pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %	0,00 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %	0,00 %

Effekten av endringene i pensjonsforutsetningene øker pensjonsforpliktelsen for egne ansatte med 88 millioner kroner.

Dette har hatt følgende effekter på konsernregnskapet:

Resultatregnskap Millioner kroner	1. kvartal 2015	Året 2015
Endringer i forsikringsmessige avsetninger	- 59	10
Skattekostnad/-inntekt	16	8
Resultat	- 43	18

Balanse Millioner kroner	Resultatført 1. kv 2015	Resultatført 31.12.2015	Endret IB 01.01.2015
Opptjent egenkapital	- 43	18	387
Premie-, erstatnings-, og sikkerhetsfondsavsetning i skadeforsikring	59	- 10	- 530
Utsatt skatt/-skattefordel	- 16	- 8	143

Note 2 SEGMENTINFORMASJON

Millioner kroner	Kollektiv pensjon offentlig			Kollektiv pensjon privat			Skadeforsikring		
	31.03.16	31.03.15	Året 2015	31.03.16	31.03.15	Året 2015	31.03.16	31.03.15	Året 2015
Premieinntekter f.e.r. fra eksterne kunder ¹	7 544	15 939	38 736	134	113	486	273	244	1 015
Premieinntekter f.e.r. fra andre konsernselskaper	12	9	53	0	0	0	3	3	20
Netto finansinntekter fra investeringer	4 248	8 715	17 572	19	54	78	51	75	173
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	230	230	919	2	1	2	0	0	1
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	59	-38	263	0	0	0	0	0	0
Ikke-kontrollerende eierinteresser's andel av avkastning på finansielle instrumenter									
Sum inntekter	12 093	24 856	57 542	155	168	566	328	322	1 209
Erstatninger f.e.r.	-4 004	-3 773	-15 283	-47	-20	-84	-213	-319	-801
Forsikringsmessige avsetninger f.e.r.	-5 280	-14 002	-11 266	-93	-128	-452	1	-6	-3
Kostnader innlån	-30	-88	-1 490	0	0	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-224	-216	-875	-13	-12	-43	-65	-55	-219
Avskrivninger	-22	-18	-80	0	0	-1	-1	-1	-3
Andre kostnader	-233	-220	-884	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-9 792	-18 318	-29 877	-153	-161	-580	-278	-381	-1 026
Driftsresultat	2 301	6 538	27 665	2	8	-15	50	-58	183
Midler tilført forsikringskundene ²	-1 836	-5 988	-22 789	-7	-15	-9	0	0	0
Resultat før skatt	464	549	4 876	-5	-7	-24	50	-58	183
Skattekostnad	-56	-11	-533	0	0	0	-11	6	-46
Resultat etter skatt	409	538	4 343	-5	-7	-24	39	-52	137
Endring i utvidet resultat ekskl. skatt	-79	0	175	-1	0	0	-8	0	26
Totalresultat	330	538	4 519	-6	-7	-23	31	-52	163
Eiendeler	464 537	431 841	457 858	3 081	2 498	2 943	4 567	4 439	4 128
Gjeld	440 596	413 456	434 249	2 776	2 376	2 632	2 865	2 983	2 458

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

Note 2 SEGMENTINFORMASJON (FORTS.)

Millioner kroner	Bank			Kapitalforvaltning			Øvrige		
	31.03.16	31.03.15	Året 2015	31.03.16	31.03.15	Året 2015	31.03.16	31.03.15	Året 2015
Premieinntekter f.e.r. fra eksterne kunder ¹	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Premieinntekter f.e.r. fra andre konsernselskaper	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	57	27	152	3	3	4	0	0	0
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	1	3	10	0	0	0	2	2	8
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	14	14	58	70	74	303	0	0	0
Ikke-kontrollerende eierinteressers andel av avkastning på finansielle instrumenter									
Sum inntekter	73	44	220	72	77	307	2	2	8
Erstatninger f.e.r.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Forsikringsmessige avsetninger f.e.r.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kostnader innlån	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	-52	-44	-167	-75	-66	-253	-2	-3	-8
Avskrivninger	-1	-1	-3	-2	-1	-8	0	0	0
Andre kostnader	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum kostnader	-53	-45	-170	-77	-67	-261	-2	-3	-8
Driftsresultat	20	0	50	-5	10	46	0	-1	0
Midler tilført forsikringskundene ²	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultat før skatt	20	0	50	-5	10	46	0	-1	0
Skattekostnad	-4	0	-15	3	-3	-19	0	0	0
Resultat etter skatt	15	-1	34	-2	7	27	0	-1	0
Endring i utvidet resultat ekskl. skatt	-2	0	7	-8	0	18	0	0	0
Totalresultat	13	-1	41	-10	7	44	0	-1	0
Eiendeler	32 205	30 473	31 299	394	374	394	11	9	11
Gjeld	30 655	29 203	29 787	195	183	185	3	2	3

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

Note 2 SEGMENTINFORMASJON (FORTS.)

Millioner kroner	Elimineringer			Sum		
	31.03.16	31.03.15	Året 2015	31.03.16	31.03.15	Året 2015
Premieinntekter f.e.r. fra eksterne kunder ¹	0	0	0	7 951	16 296	40 236
Premieinntekter f.e.r. fra andre konsernselskaper	-15	-12	-73	0	0	0
Netto finansinntekter fra investeringer	-210	2 445	1 108	4 168	11 321	19 088
Øvrige inntekter fra eksterne kunder	-3	-1	-14	233	235	926
Øvrige inntekter fra andre konsernselskaper	-143	-50	-624	0	0	0
Ikke-kontrollerende eierinteresser's andel av avkastning på finansielle instrumenter	963	-1 999	-1 949	963	-1 999	-1 949
Sum inntekter	593	383	-1 552	13 315	25 852	58 301
Erstatninger f.e.r.	0	3	6	-4 264	-4 110	-16 161
Forsikringsmessige avsetninger f.e.r.	7	0	-19	-5 365	-14 136	-11 740
Kostnader innlån	0	0	0	-30	-88	-1 490
Driftskostnader eksklusive avskrivninger	48	32	231	-383	-364	-1 334
Avskrivninger	0	-6	0	-25	-27	-95
Andre kostnader	0	0	0	-233	-220	-884
Sum kostnader	55	30	218	-10 300	-18 944	-31 704
Driftsresultat	647	413	-1 333	3 015	6 908	26 598
Midler tilført forsikringskundene ²	-594	-299	1 339	-2 436	-6 303	-21 459
Resultat før skatt	54	114	5	578	606	5 138
Skattekostnad	-108	-122	-400	-176	-130	-1 014
Resultat etter skatt	-54	-8	-395	403	475	4 124
Endring i utvidet resultat ekskl. skatt	26	38	121	-72	38	347
Totalresultat	-28	30	-274	330	515	4 472
Eiendeler	80 532	74 060	77 927	553 123	513 221	543 262
Gjeld	82 690	75 754	80 069	529 126	494 754	519 597

¹ Premieinntekter omfatter premieinntekter for egen regning inkludert sparepremie og overført premiereserve fra andre selskaper

² Midler tilført forsikringskundene inkluderer overføring til premiefond, avsetninger til kursreguleringsfond, avsetninger til tilleggsavsetninger og andre avsetninger av overskuddsmidler til forsikringskundene.

KLP konsernets virksomhet er inndelt i de fem områdene kollektiv pensjon offentlig, kollektiv pensjon privat, skadeforsikring, bank og kapitalforvaltning. All virksomhet er rettet mot kunder i Norge.

Kollektiv pensjon offentlig

Kommunal Landspensjonskasse tilbyr kollektiv offentlig tjenestepensjon.

Kollektiv pensjon privat

KLP Bedriftspensjon AS tilbyr produkter til foretak innen både offentlig og privat sektor.

Skadeforsikring

KLP Skadeforsikring AS tilbyr ting- og personskadeprodukter til arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor. I tillegg tilbys et bredt spekter av standard forsikringsprodukter til personmarkedet.

Bank

KLPs bankvirksomhet omfatter selskapene KLP Bankholding AS og dets heleide datterselskaper: KLP Banken AS, KLP Kommunekreditt AS og KLP Boligkreditt AS. Bankvirksomheten omfatter tjenester som innskudd og utlån til personmarkedet, samt utlån med offentlig garanti.

Kapitalforvaltning

Kapitalforvaltning tilbys fra selskapet KLP Kapitalforvaltning AS. Selskapet tilbyr et bredt utvalg av verdipapirfond både til personkunder og institusjonelle kunder. Verdipapirforvaltningen har en samfunnsansvarlig profil.

Øvrig

Øvrige segmenter består av KLP Forsikringservice AS som tilbyr et bredt tjenestespekter til kommunale pensjonskasser.

Note 3 PREMIEINNETEKTER FOR EGEN REGNING

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Forfalte premier, brutto	6 086	6 237	30 849
- Avgitte gjenforsikringspremier	-14	-11	-10
Overføring av premiereserve fra andre	1 879	10 070	9 397
Sum premieinntekter for egen regning	7 951	16 296	40 236

Note 4 ANDRE INNETEKTER

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Tilskudd avtalesfestet pensjon (AFP)	228	219	868
Øvrige inntekter	5	16	58
Sum andre inntekter	233	235	926

Note 5 RENTEKOSTNAD OG VERDIENDRING ANSVARLIGE LÅN OG FONDSOBLIGASJONSLÅN

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
ANSVARLIGE LÅN			
Rentekostnader ¹	-100	-35	-314
Verdiendring	171	81	-804
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån	71	46	-1 117
FONDSOBLIGASJONSLÅN			
Rentekostnader	-15	-15	-61
Verdiendring	-86	-119	-312
Sum rentekostnader og verdiendring fondsobligasjonslån	-101	-134	-372
Sum rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån	-30	-88	-1 490

¹ Rentekostnader inkluderer amortisering av underkurs.

Noten gir en spesifisering av linjen «Rentekostnad og verdiendring ansvarlige lån og fondsobligasjonslån» fordelt på rentekostnader og verdiendring i periodene angitt.

Verdiendringene kommer i stor grad av at lånene er denominert i utenlandsk valuta. Av den totale ansvarlige lånekapitalen er rundt 1/5 utstedt i japanske yen, mens 4/5 er utstedt i euro.

Note 6 DRIFTSKOSTNADER

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Personalkostnader	236	237	862
Avskrivninger	32	27	118
Andre driftskostnader	141	126	449
Sum driftskostnader	409	390	1 429

Note 7 ANDRE KOSTNADER

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Kostnader avtalefestet pensjon (AFP)	227	219	868
Øvrige kostnader	6	1	16
Sum andre kostnader	233	220	884

Note 8 INVESTERINGSEIENDOM

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Netto leieinntekter	706	628	2 517
Endring i virkelig verdi	-262	322	3 618
Valutaomregning utenlandske datterselskaper (føres i utvidet resultat)	585	239	-1 319
Netto inntekter fra investeringseiendom	1 029	1 190	4 816

Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
Bokført verdi 01.01.	56 436	44 467	44 467
Verdiregulering inkl. valutaomregning	-262	322	3 618
Netto tilgang	-207	-237	8 317
Øvrige endringer	-27	23	34
Bokført verdi 31.03./31.12.	55 940	44 576	56 436

Note 9 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter konsernet verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskaps-spesifikk informasjon.

For denne noten kan kategoriseringen av finansielle instrumenter deles opp i tre ulike nivåer; balanseklassifisering, regnskapsklassifisering og type instrument. Det er siste kategori, type instrument, hvor det gis informasjon på hvordan virkelig verdi er utledet.

Finansielle instrumenter som måles til amortisert kost

Denne kategorien inkluderer:

- Investeringer som holdes til forfall
- Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring
- Øvrige utlån og fordringer
- Ansvarlig lånekapital (forpliktelse)
- Annen utstedt gjeld (forpliktelse)

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten. I denne noten opplyses det forøvrig om virkelig verdi på de finansielle instrumentene som måles til amortisert kost.

Finansielle instrumenter som måles til virkelig verdi

Denne kategorien inkluderer:

- Egenkapitalinstrumenter
- Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi
- Derivater (eiendeler og forpliktelser)
- Gjeld til kredittinstitusjoner (forpliktelse)

Nedenfor er det listet hvilke ulike typer finansielle instrumenter som faller inn under de ulike regnskaps-kategoriene og hvordan virkelig verdi blir beregnet.

Investeringer som holdes til forfall

Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring Gjeldsinstrumenter som måles til virkelig verdi

a) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indeksleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes:

- Barclays Capital Indices
- Bloomberg
- Reuters

Note 9 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

Barclays Capital Indices har førsteprioritet (de dekker henholdsvis utenlandsk stat og utenlandsk kreditt). Deretter benyttes Bloomberg med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg. Siste prioritet er Reuters.

b) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

c) Norske rentepapirer - annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. De papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing, prises teoretisk. Teoretisk pris skal baseres på antatt nåverdi ved salg av posisjonen. Diskontering gjøres ved å benytte en nullkuponkurve. Nullkuponkurven oppjusteres med en kredittspread som skal hensynta obligasjonens risiko. Kredittspreaden beregnes ut fra en spreadkurve hvor obligasjonens durasjon hensyntas. Nordic Bond Pricing er hovedkilde for spreadkurver. Disse leverer selskapsspesifikke kurver og kurver for norske sparebanker, kommuner og kraft. Sparebanker har ulike spreadkurver basert på forvaltningskapital.

I tillegg til Nordic Bond Pricing, distribuerer norske banker spredder for et utvalg utstedere. Det kan benyttes spreadkurver basert på en data fra disse fire. Slike spreadkurver skal som hovedregel legges til grunn og til likevektet gjennomsnitt fra de fire bankene.

d) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme hovedprinsippene som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor.

e) Fordringer på kredittinstitusjoner

Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedrenten.

Øvrige utlån og fordringer / utlån til kommuner, bedrifter og personkunder

f) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoteringer fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt annen markedsinformasjon.

For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver

som direktelånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs (OTC) og prises derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markedspåslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kredittvurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initielle marginen ble satt. Konsernets utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kreditt rating signifikant siden utbetalingsdatoen.

g) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke. Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedrenten inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedrentene.

Egenkapitalinstrumenter

h) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes for norske aksjer:

- Oslo Børs (primærkilde)
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Reuters

Følgende kilder benyttes for utenlandske aksjer:

- Morgan Stanley Capital International (MSCI) (primærkilde)
- Reuters
- Bloomberg

i) Aksjer (unoterte)

Konsernet benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende: Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisen anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger foretas en skjønnsmessig vurdering. Med dette menes enten en fundamental analyse av selskapet, eller en meglervurdering.

Note 9 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)**j) Private Equity**

Investeringer i Private Equity gjøres gjennom fond. Fondenes virkelige verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene. Virkelig verdi er beregnet ut ifra fondenes rapporterte markedsverdi justert for inn- og utbetalinger i perioden mellom siste rapporterte markedsverdi fra fondet og perioden det rapporteres på for KLP.

Derivater**k) Futures/FRA/IRF**

Alle futureskontrakter til konsernet handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte. Bloomberg fungerer som sekundærkilde.

l) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs. Reuters er sekundærkilde.

m) Renteswaper

Renteswaper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

n) FX-swaper

FX-swaper med forfall innen ett år eller mindre prises på kurver som er bygget opp fra FX swap-punkter hentet fra Reuters. For FX-swaper over ett år vurderes markedet relativt lite likvid, og det benyttes basisjusterte swapkurver til prising.

Gjeld til kredittinstitusjoner**o) Plasseringer hos kredittinstitusjoner**

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Ansvarlig lånekapital**p) Virkelig verdi av ansvarlige lån**

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

q) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjon

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

r) Utstedte obligasjoner med fortrinnsrett

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

s) Innskudd fra kunder

Alle innskudd er uten rentebinding. Virkelig verdi av disse anses som tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med markedsrenten.

Note 9 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

Tabellen under gir en nærmere spesifikasjon av innholdet i de ulike klassene av eiendeler og forpliktelser.

Millioner kroner	31.03.2016		31.03.2015		31.12.2015	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER SOM HOLDES TIL FORFALL						
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske hold til forfall obligasjoner	11 023	12 121	10 379	11 763	10 922	11 838
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	23 293	26 756	21 506	23 616	23 897	25 492
Norske sertifikater	0	0	0	0	499	499
Sum gjeldsinstrumenter som holdes til forfall	34 316	38 877	31 885	35 378	35 318	37 830
GJELDSINSTRUMENTER KLASSIFISERT SOM LÅN OG FORDRINGER						
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Norske obligasjonslån	30 330	33 854	28 383	32 158	30 091	32 967
Utenlandske obligasjonslån	66 724	74 646	60 739	67 665	64 873	70 172
Andre fordringer	15	15	16	16	23	23
Sum gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer	97 069	108 515	89 138	99 838	94 987	103 162
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER						
- REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTATET						
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	1 817	1 817	2 214	2 214	1 845	1 845
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	1 817	1 817	2 214	2 214	1 845	1 845
UTLÅN KOMMUNER, BEDRIFTER OG PERSONKUNDER						
- REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Utlån med sikkerhet i pant	14 548	14 584	11 803	11 799	14 136	14 172
Lån til kommunal sektor eller foretak med kommunal garanti	52 117	53 176	49 482	50 852	51 458	52 303
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	9 685	9 657	6 509	6 539	10 172	10 133
Sum utlån kommuner, bedrifter og personkunder	76 350	77 417	67 794	69 190	75 766	76 608
GJELDSINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT						
Norske obligasjoner	50 929	50 929	51 092	51 092	48 258	48 258
Norske sertifikater	12 878	12 878	8 921	8 921	9 877	9 877
Utenlandske obligasjoner	77 928	77 928	76 728	76 728	76 939	76 939
Plassering hos kredittinstitusjoner	17 291	17 291	18 660	18 660	17 419	17 419
Sum gjeldsinstrumenter	159 026	159 026	155 400	155 400	152 493	152 493
EGENKAPITALINSTRUMENTER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI OVER RESULTAT						
Aksjer	101 252	101 252	103 806	103 806	107 102	107 102
Aksjefond	7 535	7 535	6 359	6 359	7 703	7 703
Eiendomsfond	349	349	420	420	370	370
Alternative investeringer	308	308	68	68	318	318
Sum egenkapitalinstrumenter	109 445	109 445	110 652	110 652	115 493	115 493
FORDRINGER						
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	1 358	1 358	1 402	1 402	1 004	1 004
Fordringer i forbindelse med gjenforsikringsforretninger	71	71	66	66	74	74
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	9	9	9	9	10	10
Fordringer ved verdipapirhandel	5 769	5 769	1 118	1 118	2 445	2 445
Andre fordringer	147	147	708	708	217	217
Sum lån og fordringer øvrige inkl. fordringer på forsikringstakere	7 354	7 354	3 303	3 303	3 751	3 751

Note 9 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

Millioner kroner	31.03.2016		31.03.2015		31.12.2015	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST						
Fondsobligasjonslån	1 665	1 682	1 386	1 391	1 564	1 588
Ansvarlige lånekapital	9 470	9 398	3 377	3 442	9 541	9 506
Gjeld til kredittinstitusjoner	3 221	3 221	3 223	3 223	2 915	2 915
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	19 062	19 062	18 330	18 330	18 987	18 987
Gjeld til og innskudd fra kunder	7 884	7 884	7 128	7 128	7 426	7 426
Sum finansiell gjeld	41 301	41 246	33 445	33 514	40 433	40 421
FINANSIELL GJELD - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI						
Gjeld til kredittinstitusjoner	5 960	5 960	2 050	2 050	2 184	2 184
Sum finansiell gjeld	5 960	5 960	2 050	2 050	2 184	2 184
Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring	1 260	1 260	947	947	1 183	1 183
Avsetninger i innskuddsbasert livsforsikring	1 260	1 260	947	947	1 183	1 183

Millioner kroner	31.03.2016		31.03.2015		31.12.2015	
	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser	Eiendeler	Forpliktelser
FINANSIELLE DERIVATER - REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI						
Valutaterminer	4 361	1 763	569	4 525	177	6 378
Renteswaper	525	1 494	561	1 448	496	1 615
Rente- og valutawaper	697	0	430	0	614	0
Aksjeopsjon	0	0	353	0	6	0
Sum finansielle derivater	5 583	3 257	1 913	5 972	1 292	7 993

Note 10 INNLÅN

Millioner kroner	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi	Bokført verdi	Bokført verdi
					31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
EVIGVARENDE ANSVARLIG LÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	2 372	EUR	Fast ¹	Evigvarende	2 973	2 728	2 995
Kommunal Landspensjonskasse	554	JPY	Fast ²	Evigvarende	711	649	704
TIDSBEGRENSET ANSVARLIG LÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	5 163	EUR	Fast ³	2045	5 786	0	5 841
Sum ansvarlige lån	8 089				9 470	3 377	9 541
FONDSOBLIGASJONSLÅN							
Kommunal Landspensjonskasse	984	JPY	Fast ⁴	2034	1 665	1 386	1 564
Sum fondsobligasjonslån	984				1 665	1 386	1 564

¹ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2016.² Lånet har et renteendringstidspunkt i 2017.³ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2025.⁴ Lånet har et renteendringstidspunkt i 2034.

Note 10 INNLÅN (FORTS.)

Millioner kroner	Pålydende i NOK	Valuta	Rente	Forfall	Bokført verdi 31.12.2015	Bokført verdi 31.12.2014
OBLIGASJONER MED FORTRINNSRETT						
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Flytende	2015	0	1 301
KLP Kommunekreditt AS	0	NOK	Fast	2015	0	222
KLP Kommunekreditt AS	1 630	NOK	Flytende	2016	1 633	3 067
KLP Kommunekreditt AS	635	NOK	Fast	2017	647	1 020
KLP Kommunekreditt AS	3 000	NOK	Flytende	2017	3 006	4 009
KLP Kommunekreditt AS	3 970	NOK	Flytende	2018	3 975	3 505
KLP Kommunekreditt AS	4 500	NOK	Flytende	2019	4 506	2 001
KLP Kommunekreditt AS	750	NOK	Fast	2020	760	760
KLP Kommunekreditt AS	600	NOK	Fast	2021	602	0
KLP Boligkreditt AS	490	NOK	Flytende	2017	491	602
KLP Boligkreditt AS	600	NOK	Flytende	2019	600	601
KLP Boligkreditt AS	1 605	NOK	Flytende	2020	1 611	0
KLP Boligkreditt AS	500	NOK	Fast	2021	501	0
KLP Boligkreditt AS	600	NOK	Flytende	2021	601	1 203
Annet					127	39
Sum obligasjoner med fortrinnsrett	18 880				19 062	18 330
GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER						
KLP Banken AS	0	NOK	Flytende	2015	0	602
KLP Banken AS	800	NOK	Flytende	2016	802	802
KLP Banken AS	300	NOK	Fast	2017	311	311
KLP Banken AS	500	NOK	Flytende	2017	500	501
KLP Banken AS	200	NOK	Fast	2018	204	204
KLP Banken AS	500	NOK	Flytende	2018	502	502
KLP Banken AS	900	NOK	Flytende	2019	902	300
KLP Alfa Global Rente	0	NOK	Fast	2015	0	1 252
KLP Alfa Global Rente	2 278	NOK	Fast	2016	2 278	0
Kommunal Landspensjonskasse	0	NOK/EUR/USD	Flytende	2015	0	798
Kommunal Landspensjonskasse	2 047	NOK/EUR/USD	Flytende	2016	2 047	0
KLP Banken AS	6	NOK	Flytende	2016	6	0
Andre KLP-fond	1 629	NOK/EUR/USD	Flytende	2016	1 629	0
Annet					0	1
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	9 160				9 181	5 273
GJELD TIL OG INNSKUDD FRA KUNDER ⁵						
Privat	6 373	NOK			6 373	5 740
Næring	1 496	NOK			1 496	1 388
Utlandet	14	NOK			14	0
Sum gjeld til og innskudd fra kunder	7 884				7 884	7 128
Sum innlån	44 996				47 262	42 617

⁵ Det er ikke kontraktfestet forfall på innskudd.

Noten viser finansiell gjeld konsernet har ved periodeslutt, hvor mesteparten er finansiering til KLP Bank konsernet. De angitte selskapene er utstedere av den finansielle gjelden som er beskrevet. Innskudd hører inn under KLP Banken AS.

Note 11 VIRKELIG VERDI HIERARKI

31.03.2016 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	55 940	55 940
Tomter	0	0	850	850
Eiendomsfond	0	0	773	773
Bygg	0	0	54 317	54 317
Utlån til virkelig verdi	0	1 817	0	1 817
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	46 543	95 188	0	141 731
Sertifikater	6 958	5 920	0	12 878
Obligasjoner	26 937	89 268	0	116 206
Obligasjonsfond	12 647	0	0	12 647
Utlån og fordringer	14 199	3 096	0	17 295
Aksjer og andeler	97 913	3 882	7 649	109 445
Aksjer	96 796	3 225	1 231	101 252
Aksjefond	1 117	0	73	1 190
Eiendomsfond	0	349	0	349
Spesialfond	0	308	0	308
Private Equity	0	0	6 345	6 345
Finansielle derivater	0	5 583	0	5 583
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	158 655	109 566	63 589	331 810
FORPLIKTELSENER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	3 257	0	3 257
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	3 682	2 278	0	5 960
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	3 682	5 536	0	9 218

¹ Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 3 221 millioner kroner per 31.03.2016.

Note 11 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.03.2015 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	44 576	44 576
Tomter	0	0	860	860
Bygg	0	0	43 716	43 716
Utlån til virkelig verdi	0	2 214	0	2 214
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	134 252	2 476	0	136 728
Sertifikater	8 491	429	0	8 921
Obligasjoner	113 341	2 047	0	115 387
Obligasjonsfond	12 420	0	0	12 420
Utlån og fordringer	14 301	4 371	0	18 673
Aksjer og andeler	100 757	3 528	6 367	110 652
Aksjer	99 553	3 041	1 212	103 806
Aksjefond	1 204	0	70	1 273
Eiendomsfond	0	420	0	420
Spesialfond	0	68	0	68
Private Equity	0	0	5 086	5 086
Finansielle derivater	0	1 913	0	1 913
Sum eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	249 310	14 502	50 943	314 755
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	5 972	0	5 972
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	798	1 252	0	2 050
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	798	7 224	0	8 022

¹ Linjen «Gjeld til kredittinstitusjoner» i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 3 221 millioner kroner per 31.03.2016.

Note 11 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.2015 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Investeringseiendom	0	0	56 436	56 436
Tomter	0	0	872	872
Eiendomsfond	0	0	773	773
Bygg	0	0	54 791	54 791
Utlån til virkelig verdi	0	1 845	0	1 845
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	44 703	90 360	0	135 064
Sertifikater	6 974	2 903	0	9 877
Obligasjoner	25 506	87 458	0	112 964
Obligasjonsfond	12 224	0	0	12 224
Utlån og fordringer	16 407	1 022	0	17 429
Aksjer og andeler	103 716	3 768	8 009	115 493
Aksjer	102 582	3 080	1 439	107 102
Aksjefond	1 133	0	76	1 209
Eiendomsfond	0	370	0	370
Spesialfond	0	318	0	318
Private Equity	0	0	6 494	6 494
Finansielle derivater	0	1 292	0	1 292
Sum eiendeler regnskapsført til virkelig verdi	164 827	98 288	64 445	327 560
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
Finansielle derivater gjeld	0	7 993	0	7 993
Gjeld til andre kredittinstitusjoner og annen gjeld ¹	751	1 433	0	2 184
Sum forpliktelser regnskapsført til virkelig verdi	751	9 426	0	10 177

¹ Linjen "Gjeld til kredittinstitusjoner" i balansen inneholder forpliktelser målt til virkelig verdi og amortisert kost. Denne linjen er derfor ikke avstembar mot balansen. Forpliktelsene som måles til amortisert kost utgjør 3 221 millioner kroner per 31.03.2016.

Endringer i nivå 3, verdipapirer	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01.	8 009	6 310	6 310
Solgt	-268	-113	-1 460
Kjøpt	376	285	2 270
Urealiserte endringer	-468	-115	889
Utgående balanse 31.03/31.12.	7 649	6 367	8 009
Realisert gevinst/tap	31	14	182

Note 11 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01.	56 436	44 467	44 467
Netto tilgang	-207	-237	3 618
Urealiserte endringer	323	322	8 317
Øvrige endringer	-612	23	34
Utgående balanse 31.03./31.12.	55 940	44 576	56 436
Realisert gevinst/tap	0	0	0
Utgående balanse 31.03./31.12.	63 588	50 943	64 445

Urealiserte endringer og realisert gevinst/tap reflekteres på linjen «Netto verdiendringer på finansielle instrumenter» i konsernresultatet.

Tabellene «Endringene i nivå 3» viser endringer i nivå 3 klassifiserte papirer i perioden angitt.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra observerbare markedsdata. Dette inkluderer priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens og derfor ikke anses som omsatt i et aktivt marked, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner.

Nivå 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes i markeder ansett som inaktive. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos konsernet er blant annet unoterte aksjer og Private Equity.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 9. For beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten.

For eiendeler som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort noen sensitivitetsanalyse. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. En endring i variablene til prisingen er vurdert som lite signifikant for verdipapirene. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring på 3 179 millioner kroner per 31.03.2016, 2 547 millioner kroner per 31.03.2015 og 3 222 millioner kroner per 31.12.2015 for eiendelene i nivå 3. Investeringseiendom er forøvrig lagt til i denne noten, da det er utvidede krav til opplysninger rundt virkelig verdi som nå også omfatter investerings-eiendom som måles til virkelig verdi i konsernet. Alt av investerings-eiendom inngår i nivå 3.

Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring er ikke inkludert i tabellen. Eiendeler i innskuddsbasert livsforsikring har 1 260 millioner kroner i finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi, alt i nivå 1. Per 31.03.2016 vil de 1 260 millioner kronene inngå med 622 millioner i aksjer og andeler i nivå 1, 630 millioner kroner i gjeldsinstrumenter til virkelig verdi i nivå 1 og det resterende er utlån og fordringer i nivå 1.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsakelig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan anses å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

For aksjer er det i 1. kvartal 2016 flyttet 67 millioner fra nivå 1 til nivå 2 og det er flyttet 49 millioner fra nivå 2 til nivå 1. For rentepapirer er det ingen endringer i 1. kvartal. Ved flytting mellom nivåene tas det forøvrig utgangspunkt i verdien ved periodeslutt.

Note 12 LIKVIDITETSRISIKO

Tabellen nedenfor spesifiserer selskapets finansielle forpliktelser klassifisert etter forfallsstruktur. Beløpene i tabellen er udiskonterte kontraktsmessige kontantstrømmer.

31.03.2016 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån ¹	2 976	1 236	961	6 617	0	11 790
Fondsobligasjonslån ¹	0	120	241	301	1 546	2 208
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	7 884	0	0	0	0	7 884
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	35	2 438	16 051	1 229	0	19 752
Gjeld til kredittinstitusjoner	3 259	1 360	1 957	0	0	6 576
Finansielle derivater	249	1 647	1 263	100	-231	3 027
Leverandørgjeld	1 022	0	0	0	0	1 022
Betingede forpliktelser	14 520	0	0	0	0	14 520
Sum	29 944	6 801	20 472	8 247	1 314	66 779

Hensyntar man minoritetens andel, reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 10 millioner kroner og call money innen en mnd. med 1,5 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet blir da 66 767 millioner kroner.

31.03.2015 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån ¹	149	2 771	664	0	0	3 584
Fondsobligasjonslån ¹	0	117	235	293	1 497	2 143
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	7 128	0	0	0	0	7 128
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	1 828	15 419	2 015	0	19 262
Gjeld til kredittinstitusjoner	5 301	369	2 693	0	0	8 364
Finansielle derivater	1 171	3 400	1 197	149	-139	5 779
Leverandørgjeld	731	0	0	0	0	731
Betingede forpliktelser	9 587	0	0	0	0	9 587
Sum	24 067	8 486	20 209	2 457	1 358	56 578

¹ Noe av hybridkapitalen er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Hensyntar man minoritetens andel, reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 244 millioner kroner, derivater med forfall mellom 1-12 mnd. med 119 millioner kroner og gjeld til kredittinstitusjoner med forfall innen 1 mnd. faller med 65 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet blir da 56 150 millioner kroner.

Note 12 LIKVIDITETSRISIKO – FORTS.

31.12.2015 Millioner kroner	Innen 1 mnd.	1-12 mnd.	1-5 år	5-10 år	Over 10 år	Sum
Ansvarlig lån ¹	0	3 309	1 708	6 995	0	12 012
Fondsobligasjonslån ¹	0	64	258	322	1 641	2 285
Gjeld til og innskudd fra kunder (uten bestemt forfall)	7 426	0	0	0	0	7 426
Utstedt obligasjonslån med fortrinnsrett	0	2 445	16 115	1 233	0	19 793
Gjeld til kredittinstitusjoner	5 987	860	2 154	0	0	9 001
Finansielle derivater	2 945	3 027	1 785	156	-282	7 631
Leverandørgjeld	736	0	0	0	0	736
Betingede forpliktelser	14 346	0	0	0	0	14 346
Sum	32 874	9 706	22 019	8 707	1 358	73 230

¹ Noe av hybridkapitalen er evigvarende. Beregnede kontantstrømmer er frem til forventet forfall ved rentereguleringstidspunkt.

Hensyntar man minoritetens andel, reduseres derivater med forfall innen en mnd. med 313 millioner kroner og derivater med forfall mellom 1-12 mnd. med 63 millioner kroner. Total reell likviditetsrisiko for konsernet blir da 72 854 millioner kroner.

Tabellen over viser finansielle forpliktelser konsernet har samlet på rentebetalinger og innbetaling av hovedstol, basert på forfall. KLP Banken konsern innehar den største delen av de finansielle forpliktelsene i konsernet.

Med likviditetsrisiko menes risikoen for at konsernet ikke skal klare å innfri de finansielle forpliktelsene som det har. Risikoen for at konsernet ikke skal ha tilstrekkelig likviditet til å dekke kortsiktig gjeld og løpende drift er svært liten ettersom en stor del av eiendelene er likvide. Konsernet har betydelige midler investert i pengemarked, obligasjoner og aksjer som kan selges ved likviditetsbehov. Konsernets likviditetsstrategi innebærer at det til enhver tid skal ha tilstrekkelige likvide midler til å møte konsernets forpliktelser ved forfall, uten at det påløper kostnader av betydning knyttet til å frigjøre midler.

Aktivasammensetningen i konsernets porteføljer skal være tilstrekkelig likvid til å kunne dekke annet likviditetsbehov som kan oppstå. KLP Kapitalforvaltning AS forvalter likviditeten. Det er etablert interne rammer for størrelsen på likviditetsbeholdningen. Konsernets enhet for risikostyring overvåker og rapporterer utviklingen i likviditetsbeholdningen fortløpende. Konsernstyret fastsetter årlig en kapitalforvaltnings- og likviditetsstrategi for konsernet. Likviditetsstrategien inneholder blant annet rammer, ansvarsforhold, risikomål og beredskapsplan for likviditetsstyringen.

De største forpliktelsene i konsernet er forsikringsrelaterte og gjelder i all vesentlighet pensjonsforpliktelser. Disse forpliktelsene er fullfunderte og likviditetsstyringen håndteres på tilsvarende vis som øvrige forpliktelser.

Note 13 RENTERISIKO

31.03.2016 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2016- 31.03.2016	Sum	Sum justert for minoritetens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	0	0	3
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	34	7	-71	-196	-355	-13	-595	-422
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	2	2	2
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-41	-99	-1 147	-1 758	-1 381	67	-4 359	-3 898
Rentefondsandeler	-692	0	0	0	0	0	-692	-692
Spesialfond	0	0	0	0	0	0	0	11
Utlån og fordringer	-1	-3	0	0	0	41	37	24
Utlån	0	0	0	0	0	54	54	54
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	15	15	15
Sum eiendeler	-700	-95	-1 218	-1 955	-1 736	165	-5 539	-4 904
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-20	-20	-20
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	0	29	33	0	-56	6	6
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-9	5	127	190	2	15	330	221
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	77	78	0	155	155
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-6	-6	-6
Sum forpliktelser	-9	5	156	300	81	-66	466	357
Sum før skatt	-708	-90	-1 063	-1 655	-1 655	99	-5 073	-4 547
Sum etter skatt	-531	-68	-797	-1 241	-1 241	74	-3 804	-3 410

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Note 13 RENTERISIKO (FORTS.)

31.03.2015 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2015- 31.03.2015	Sum	Sum justert for minoritetens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	5	5	3
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	22	8	-72	-99	-182	-18	-340	-335
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	2	2	2
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-41	-95	-1 038	-1 858	-1 453	62	-4 423	-4 063
Rentefondsandeler	-775	0	0	0	0	9	-766	-775
Spesialfond	0	6	0	-4	0	4	6	-1
Utlån og fordringer	-1	-9	0	0	0	82	72	28
Utlån	0	0	0	0	0	47	47	47
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	8	8	8
Sum eiendeler	-795	-91	-1 109	-1 961	-1 635	203	-5 388	-5 086
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-18	-18	-18
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	0	0	0	0	-54	-54	-54
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-8	10	151	109	2	18	281	280
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	78	36	0	114	114
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-2	-2	-2
Sum forpliktelser	-8	10	151	187	38	-56	322	321
Sum før skatt	-803	-81	-958	-1 774	-1 597	147	-5 066	-4 764
Sum etter skatt	-586	-59	-699	-1 295	-1 166	107	-3 698	-3 478

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Note 13 RENTERISIKO (FORTS.)

31.12.2015 Millioner kroner	Inntil 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 12 mnd.	Fra 1 år til 5 år	Fra 5 år til 10 år	Over 10 år	Endring i kontantstrøm 01.01.2015- 31.12.2015	Sum	Sum justert for minoritetens andel
EIENDELER								
Aksjefondsandeler ¹	0	0	0	0	0	0	0	0
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	36	11	-116	-164	-294	-57	-585	-546
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	0	0	0	0	0	6	6	6
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	-39	-85	-1 141	-1 741	-1 300	253	-4 053	-3 618
Rentefondsandeler	-730	0	0	0	0	0	-730	-730
Spesialfond	0	0	0	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	-2	0	0	0	158	156	144
Utlån	0	0	0	0	0	423	423	423
Betingede forpliktelser ²	0	0	0	0	0	51	51	51
Sum eiendeler	-733	-76	-1 257	-1 905	-1 594	835	-4 730	-4 269
FORPLIKTELSER								
Innskudd	0	0	0	0	0	-74	-74	-74
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapir	0	1	59	0	0	-224	-165	-165
Finansielle derivater klassifisert som gjeld	-7	18	132	254	2	64	463	447
Fondsobligasjon og ansvarlige lån	0	0	0	79	58	0	137	137
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	-7	-7	-7
Sum forpliktelser	-7	18	191	333	60	-241	354	337
Sum før skatt	-740	-58	-1 067	-1 572	-1 534	594	-4 376	-3 932
Sum etter skatt	-540	-42	-779	-1 148	-1 119	434	-3 195	-2 870

¹ Aksjefondsandeler dekker den delen av fondet som ikke er aksjer, men som består av eiendeler omfattet av renterisiko; overskuddslikviditet i form av bankkontoer og derivater brukt til sikringsformål.

² Betingede forpliktelser er i denne sammenheng aksepterte, ikke utbetalte utlån.

Noten viser resultateffekten ved en økning i markedsrenten på én prosent, for virkelig verdi risiko og flytende rente risiko.

Endring i virkelig verdi (virkelig verdi risiko) vises i de fem første kolonnene, sortert etter forfallstidspunkt på papirene, og er beregnet ved endring i virkelig verdi på rentebærende instrumenter hvis renten hadde vært en prosent høyere ved periodeslutt. Kolonnen «Endring i kontantstrøm» (flytende rente risiko) viser endringen i kontantstrømmer hvis renten hadde vært en prosent høyere gjennom perioden det rapporteres på. Summen av disse reflekterer den samlede resultateffekten som scenarioet ved en prosents høyere rente hadde gitt konsernet i perioden det rapporteres på.

Virkelig verdi risiko gjelder fastrente papirer hvor markedsverdien på papiret svinger i motsatt takt av markedsrenten. Flytende rente risiko gjelder papirer som har flytende rente, hvor markedsverdien holder seg stabil, men hvor endring i markedsrente gir utslag i endrede løpende inntekter.

Rentepapirer, med følgende egenskaper og klassifiseringer, faller inn under noten; verdipapirer til virkelig verdi over resultatet (flytende og faste rentebetingelser), investeringer som holdes til forfall (kun de med flytende rentebetingelser) og lån og fordringer (kun de med flytende rentebetingelser). Konsernet har ingen rentepapirer klassifisert som tilgjengelig for salg.

Konsernets investeringer i reinteinstrumenter med fast rente, som regnskapsføres til amortisert kost, gir ingen endring i resultatregnskapet ved endring av markedsrente. Tilsvarende gjelder for utstedt gjeld med fast rente regnskapsført til amortisert kost.

Forsikringskontrakter med avkastningsgaranti endrer ikke regnskapsmessig verdi selv om rentenivået endres. Endring i rentenivå har heller ingen innvirkning på den garanterte avkastningen, men vil ha betydning for den oppnådde avkastning som skal dekke avkastningsgarantien. Det skyldes at forsikringsmidlene delvis investeres i gjeldsinstrumenter hvor kontantstrømmene skal bidra til å dekke avkastningsgarantien.

Note 14 KREDITTRISIKO

31.03.2016 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minoritetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	31 145	0	50	0	0	0	3 121	34 316	34 316
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	78 718	0	535	0	0	256	17 559	97 069	97 054
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	102 475	497	7 406	0	0	9 660	9 046	129 084	118 578
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	12 647	12 647	12 647
Utlån og fordringer	16 949	0	0	0	0	347	0	17 295	15 865
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	5 583	0	0	0	0	0	0	5 583	5 089
Utlån	0	0	54 434		11 877	2 622	9 235	78 167	78 167
Sum	234 870	497	62 425	0	11 877	12 885	51 608	374 161	361 715

Spesifisering av investment grade Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	17 430	2 564	7 523	3 628	31 145
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	23 354	17 870	33 313	4 180	78 718
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	43 744	13 680	31 269	13 782	102 475
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	1 420	15 203	326	16 949
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	644	4 939	0	5 583
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	84 528	36 178	92 248	21 916	234 870

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

Note 14 KREDITTRISIKO (FORTS.)

31.03.2015 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minoritetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	26 276	0	81	1 397	0	0	4 131	31 885	31 885
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	58 234	0	527	4 447	0	0	25 930	89 138	89 122
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	84 240	90	3 539	24 559	0	0	11 384	123 812	115 467
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	12 420	12 420	12 420
Utlån og fordringer	16 584	0	0	2 584	0	0	0	19 168	17 581
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 913	0	0	0	0	0	0	1 913	1 751
Utlån	0	0	49 311	0	11 938	1 365	7 393	70 007	70 007
Sum	187 248	90	53 458	32 986	11 938	1 365	61 258	348 343	338 234

Spesifisering av investment grade Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	13 502	1 963	9 995	816	26 276
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	10 038	13 511	31 760	2 925	58 234
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	24 181	23 111	25 240	11 709	84 240
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	4 622	11 963	0	16 584
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	209	1 704	0	1 913
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	47 721	43 415	80 662	15 450	187 248

31.12.2015 Millioner kroner	Investment grade AAA til BBB	Lavere Rating	Offentlig garanti	Bank og finans	Boliglån > 80% ¹	Boliglån < 80% ¹	Øvrige	Totalt	Totalt justert for minoritetens andel
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	32 117	0	31	5	0	0	3 165	35 318	35 318
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	76 046	0	522	253	0	0	18 165	94 987	94 987
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	98 801	553	4 527	10 265	0	0	8 694	122 840	113 182
Rentefond omløp	0	0	0	0	0	0	12 224	12 224	12 224
Utlån og fordringer	16 922	0	0	507	0	0	0	17 429	16 576
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	1 292	0	0	0	0	0	0	1 292	1 263
Utlån	0	0	54 022	0	12 154	1 932	9 504	77 611	77 611
Sum	225 179	553	59 102	11 030	12 154	1 932	51 752	361 702	351 160

¹ Disse to kolonnene gir informasjon på andel boliglån med pantsikkerhet innenfor 80% av verdigrunnlag og boliglån som overgår 80% pantsikkerhet av verdigrunnlag.

Note 14 KREDITTRISIKO (FORTS.)

Spesifisering av investment grade Millioner kroner	AAA	AA	A	BBB	Sum Investment grade
Gjeldsinstrumenter som holdes til forfall målt til amortisert kost	18 157	2 558	7 691	3 711	32 117
Gjeldsinstrumenter klassifisert som lån og fordringer målt til amortisert kost	22 492	16 959	32 460	4 136	76 046
Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi - verdipapirer med fast avkastning	42 436	14 153	28 244	13 969	98 801
Rentefond omløp	0	0	0	0	0
Utlån og fordringer	0	2 608	14 096	219	16 922
Finansielle derivater klassifisert som eiendeler	0	174	1 118	0	1 292
Utlån	0	0	0	0	0
Sum	83 085	36 451	83 609	22 035	225 179

Med kredittrisiko menes risikoen for at motparten ikke skal klare å møte sine forpliktelser til konsernet. I denne tabellen er kredittrisikoen målt ved ratingbyråers estimater på hvor høy kredittverdighet de ulike utstederne av rentepapirer har. For eiendeler som ikke er ratet så er de lagt i andre kategorier som beskriver kredittrisiko, eksempelvis sektor og garantier.

Det er lagt vekt på at kredittkøponeringen er diversifisert for å unngå konsentrasjon av kredittrisiko mot enkelte debitorer. For å overvåke kredittrisiko i utlånene og investeringene er det nedsatt en egen kredittkomite som møtes på jevnlig basis. Grensene for kredittrisiko mot den enkelte debitor fastsettes av komiteen. Endringer i debitors kredittvurdering overvåkes og følges opp av KLP Kapitalforvaltning AS.

Konsernet har god balanse mellom norske obligasjoner og internasjonale obligasjoner, og har en portefølje av utelukkende gode kreditter. Konsernet har en høy konsentrasjon av gjeldsinstrumenter rettet mot norsk offentlig sektor.

I noteinndelingen er det benyttet rating fra Standard & Poor's, Moodys og Fitch. Ratingen er konvertert til S&P sin ratingtabell, hvor AAA er tilknyttet papirer med høyest kredittverdighet. Laveste rating av de tre er benyttet. Alle tre ratingselskaper er likestilte som grunnlag for investeringer i rentepapirer. Det som er klassifisert som «Øvrige» er i all hovedsak verdipapirer utstedt av kraftselskaper og andre foretaksobligasjoner; dette beløper seg til 51,6 milliarder kroner per 31.03.2016. Konsernet har strenge retningslinjer for investeringer i rentepapirer, som også gjelder for investeringer som faller inn under kategorien Øvrige.

Linjene i noten er sammenfallende med balanseoppsettet. Unntakene er gjeldsinstrumenter til virkelig verdi som er delt opp i tre kategorier i noten og utlån som vist samlet i noten, men som befinner seg på to linjer i balansen (virkelig verdi og amortisert kost).

Konsernregnskapet skal vise enheter konsernet anses å ha kontroll over. Dette gir inntrykk av en høyere risiko enn hva som er reelt, da risiko som konsernet ikke bærer vises i regnskapet. I ytterste kolonne vises det kun selskaper, og faktisk eierskap i fond som konsernet har ved periodeslutt.

Note 14 KREDITTRISIKO (FORTS.)

Millioner kroner	31.03.2016		31.03.2015		31.12.2015	
	Konsolidert	Justert for minoritetens andel	Konsolidert	Justert for minoritetens andel	Konsolidert	Justert for minoritetens andel
TI STØRSTE MOTPARTER						
Motpart 1	15 748	15 191	13 607	13 578	14 247	13 712
Motpart 2	11 615	10 999	10 417	9 917	10 180	9 602
Motpart 3	8 362	8 362	6 788	6 788	9 091	9 091
Motpart 4	7 024	6 310	6 464	6 464	6 247	6 247
Motpart 5	6 310	5 869	5 582	5 529	6 118	5 816
Motpart 6	5 965	5 836	5 000	4 870	5 907	4 347
Motpart 7	5 569	5 327	4 384	3 750	4 566	3 526
Motpart 8	4 099	4 070	3 997	3 317	3 419	3 327
Motpart 9	3 326	3 258	3 317	3 251	3 378	3 283
Motpart 10	3 290	3 252	3 269	3 235	3 325	3 247
Totalt	71 309	68 474	62 827	60 699	66 478	62 199

Tabellen ovenfor viser de ti største motpartene KLP konsernet har eksponering mot. Beløpene oppgitt er balanseført verdi. «Justert for minoritetens andel» inkluderer kun det som er i konsernets eie og hvor konsernet innehar reell kredittrisiko. Majoriteten av de ti største motpartene er enten finansinstitusjoner eller motparter omfattet av en offentlig garanti (statlig eller kommunal garanti).

Note 15 FORSIKRINGSMESSIGE AVSETNINGER I LIVSFORSIKRING

Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
Premiereserve - ordinær tariff	361 766	346 417	356 199
Premiefond, bufferfond og pensjonistenes overskuddsfond	15 158	10 347	15 540
Tilleggsavsetning	20 323	17 134	20 322
Kursreguleringsfond	21 238	24 111	21 529
Andre avsetninger	47	270	209
Udisponert resultat tilført forsikringskontraktene	2 056	1 419	
Forsikringsmessige avsetninger i livsforsikring - kontraktsfastsatte forpliktelser	420 588	399 698	413 799

Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
Premiereserve	1 252	938	1 175
Innskuddsfond	8	9	8
Avsetning i innskuddsbasert livsforsikring	1 260	947	1 183

Note 16 ANNEN KORTSIKTIG GJELD

Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	3 673	2 747	168
Forskuddstrekk pensjonsordning	311	299	329
Leverandørgjeld	272	79	681
Forhåndsinnkalt tilskudd til forsikringsvirksomheten	105	135	106
Øvrig kortsiktig gjeld	2 392	3 796	2 972
Sum annen kortsiktig gjeld	6 753	7 057	4 255

Note 17 KAPITALFORHOLD

Solvens II er innført fra 01.01.2016 og beregningen av solvensmargin endres fullstendig samtidig med at tidligere krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning bortfaller. I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningfond og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital

med et beløp tilsvarende 2,5 % av selskapets premiereserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50 % av kapitalkravet. Ansvarlige lån med første renteendring i 2016 og 2017 kan derfor innfris uten at det påvirker kapitaldekningen.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er selskapets kapitaldekning 190 % som er godt over selskapets mål om minst 130 %. Med det midlertidige fradraget er kapitaldekningen 342 %.

	31.03.2016	31.12.2015
Solvens II	190 %	181 %

Milliarder kroner	31.03.2016	31.03.2016
FORENKLET SOLVENS II BALANSE		
Eiendeler, bokført	470	Beste estimat
Merverdier holdt til forfall / lån og fordringer	16	Risikomargin
Merverdier øvrige utlån	1	Utsatt skatteforpliktelse
Øvrige mer/mindreverdier	0	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån
Sum eiendeler	486	Andre forpliktelser
		Sum forpliktelser
		Eiendeler minus forpliktelser
		- Risikoutjevningfond
		+ Fondsobligasjonslån
		Basiskapital - kapitalgruppe 1
		Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1
		Ansvarlige lån
		Risikoutjevningfond
		Basiskapital - kapitalgruppe 2
		Supplerende kapital
		Supplerende kapital - kapitalgruppe 2
		Fradrag for maks. kapital i gruppe 2
		Sum kapitalgruppe 2
		Tellende ansvarlig kapital under Solvens II
		Solvenskapitalkrav (SCR)
		Minstekapitalkrav (MCR)
		Kapitaldekning Solvens II
		190 %

Note 18 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPGJØR

31.03.2016 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/ gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kонтanter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	5 583	0	5 583	-2 586	-3 231	199	183
Repoer	0	0	0	0	0	0	0
Sum	5 583	0	5 583	-2 586	-3 231	199	183
GJELD							
Finansielle derivater	3 257	0	3 257	-2 586	-891	16	16
Repoer	2 278	0	2 278	0	0	2 278	2 278
Sum	5 535	0	5 535	-2 586	-891	2 294	2 294
31.03.2015							
Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/ gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kонтanter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 913	0	1 913	-984	-685	274	266
Repoer	0	0	0	0	0	0	0
Sum	1 913	0	1 913	-984	-685	274	266
GJELD							
Finansielle derivater	5 972	0	5 972	-971	-3 635	1 439	1 301
Repoer	1 252	0	1 252	0	0	1 252	1 252
Sum	7 225	0	7 225	-971	-3 635	2 692	2 554
31.12.2015							
Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/ gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto			Netto beløp justert for minoritetens andel
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kонтanter	Netto beløp	
EIENDELER							
Finansielle derivater	1 292	0	1 292	-649	-647	58	58
Repoer	0	0	0	0	0	0	0
Sum	1 292	0	1 292	-649	-647	58	58
GJELD							
Finansielle derivater	7 993	0	7 993	-649	-4 447	2 909	2 563
Repoer	1 434	0	1 434	0	0	1 434	1 434
Sum	9 427	0	9 427	-649	-4 447	4 343	3 997

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i konsernet; hvilke muligheter konsernet har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen.

De konsoliderte tallene inkluderer alle enheter KLP konsernet anses å ha kontroll over. I tillegg viser ytterste kolonne hvilket reelt nettobeløp som gjenstår om konsernet motregner avtalene; noe som kun inkluderer konsernselskaper av ordinær art.

Note 19 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Millioner kroner	31.03.2016	31.12.2015
Balanseført netto forpliktelse 01.01	634	755
Resultatført pensjonskostnad	31	141
Resultatført finanskostnad	4	23
Aktuarielle gevinster og tap (Estimatavvik)	88	-195
Innbetalt premie / tilskudd inkl. arbeidsgiveravgift	-19	-89
Balanseført netto forpliktelse 31.12	738	634

Forutsetninger	31.03.2016	31.12.2015
Diskonteringsrente	2,40 %	2,70 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,25 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %

Effekten av endringer i forutsetningene er en økning av forpliktelsen med 88 millioner kroner i 1. kvartal 2016. Endringen er ført i utvidet resultat i resultatregnskapet.

Nøkkeltall – akkumulert

Millioner kroner	1. kvartal 2016	4. kvartal 2015	3.kvartal 2015	2. kvartal 2015	1. kvartal 2015	4. kvartal 2014	3. kvartal 2014	2. kvartal 2014
KLP Konsern								
Resultat før skatt	578	5 138	1 889	1 334	606	1 189	1 430	799
Forvaltningskapital	553 123	543 262	526 731	526 044	513 221	490 894	470 331	442 463
Egenkapital	23 997	23 665	20 233	18 718	18 466	17 558	17 893	16 032
Kapitaldekning	i/a	11,7 %	11,0 %	11,0 %	9,1 %	9,2 %	9,2 %	9,2 %
Kapitaldekning Solvens II	190 %	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Antall ansatte i konsernet	942	939	920	914	906	899	886	877
Kommunal Landspensjonskasse								
Resultat før skatt	464	4 876	1 613	1 161	549	959	1 439	839
Premieinntekter for egen regning	7 556	38 789	31 985	25 548	15 948	62 454	54 570	37 414
- herav tilflyttet premiereserve	1 838	9 247	9 273	9 594	10 035	30 175	30 970	21 072
Erstatninger for egen regning	4 004	15 277	11 397	7 574	3 771	17 996	14 292	10 597
- herav fraflyttet premiereserve, tilleggsavs. og kursreguleringsfond	104	147	147	147	126	4 364	4 213	4 106
Eiendeler i kollektivporteføljen	427 791	421 835	405 551	409 164	403 452	387 982	363 999	346 495
Eiendeler i investeringsvalgporteføljen	2 060	2 050	2 020	2 056	1 978	1 958	1 890	1 850
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	419 099	412 363	405 343	406 927	398 314	378 602	367 814	350 962
- herav fond med garantert avkastning	360 348	354 905	357 269	352 857	345 233	331 240	325 401	310 159
Ansvarlig kapital Solvens II	28 100	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Kapitaldekning Solvens II	197 %	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Ansvarlig kapital	i/a	28 340	26 161	25 364	20 172	19 951	19 393	18 115
Risikoresultat I	152	498	473	294	180	701	422	78
Risikoresultat II ¹	i/a	19 644	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Avkastningsresultat	2 023	3 452	2 134	2 607	1 332	5 059	1 390	1 220
Administrasjonsresultat	20	264	197	132	58	345	261	123
Soliditetskapital ²	94 955	87 443	80 101	79 171	80 217	73 909	64 842	59 459
Solvensmargindekning (solvens I)	i/a	280 %	245 %	241 %	222 %	228 %	213 %	209 %
Kapitaldekning	i/a	12,2 %	11,4 %	11,3 %	9,5 %	9,5 %	9,6 %	9,6 %
Kjernekapitaldekning	i/a	8,6 %	7,9 %	7,7 %	8,1 %	8,1 %	8,1 %	8,0 %
Bokført avkastning kollektivporteføljen	1,1 %	3,6 %	2,6 %	2,0 %	1,0 %	4,3 %	2,6 %	1,8 %
Verdijustert avkastning kollektivporteføljen	1,0 %	4,0 %	2,0 %	2,3 %	2,2 %	6,9 %	4,9 %	3,6 %
Avkastning investeringsvalgporteføljen	0,9 %	4,0 %	1,7 %	2,5 %	2,3 %	6,7 %	4,7 %	3,5 %
Avkastning selskapsporteføljen	1,0 %	4,8 %	3,2 %	2,4 %	1,3 %	7,3 %	5,3 %	4,0 %
KLP Skadeforsikring AS								
Resultat før skatt	49,5	183,1	46,3	19,5	-58,3	304,2	168,2	137,2
Opptjente brutto premier	290,3	1 086,8	806,9	529,0	259,3	921,3	781,9	667,1
Premieinntekter for egen regning	276,4	1 035,1	768,4	503,4	246,7	841,9	622,8	410,0
Egenkapital	1 519,8	1 487,1	1 364,4	1 337,7	1 277,3	907,7	883,0	873,1
Skadeprosent	76,9 %	77,7 %	86,1 %	93,7 %	131,6 %	68,8 %	76,1 %	71,8 %
Combined-ratio	100,2 %	98,8 %	106,4 %	114,0 %	153,8 %	91,9 %	97,9 %	95,7 %
Avkastning på midler til forvaltning	1,3 %	4,4 %	2,5 %	2,3 %	1,9 %	6,5 %	4,6 %	3,5 %
Ansvarlig kapital Solvens II	1 910	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Kapitaldekning Solvens II	285 %	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Kapitaldekning	i/a	48,9 %	41,4 %	40,0 %	41,8 %	44,0 %	37,8 %	37,0 %
Ansvarlig kapital	i/a	1 059,9	884,2	882,7	884,4	895,4	771,1	771,5
Årlig premievolum person	367,5	354,4	344,3	329,9	312,7	295,7	274,2	259,0
Årlig premievolum arbeidsgiver	813,2	762,2	769,7	763,9	756,6	629,5	634,6	649,9
Netto nyttegning (akkumulert innenfor året.)	31,8	112,1	64,1	47,3	26,4	57,0	41,1	16,5

¹ Endring i uførefinansiering, ny uføretariff og spesielle forhold i sykepleierordningen frigjør 19 644 millioner kroner fra premiereserver i 2015.² Fra og med 2016 er kapitaldekningsregelverket opphevet og ansvarlig kapital / tilleggskapital inngår i soliditetskapitalen med nominelle verdier.

Nøkkeltall – akkumulert (Forts)

Millioner kroner	1. kvartal 2016	4. kvartal 2015	3. kvartal 2015	2. kvartal 2015	1. kvartal 2015	4. kvartal 2014	3. kvartal 2014	2. kvartal 2014
KLP Bedriftspensjon AS								
Resultat før skatt	-4,7	-24,2	-15,6	-6,8	-7,1	-22,7	-15,7	-9,3
Premieinntekter for egen regning	134,2	485,6	378,1	235,7	113,2	409,9	324,8	258,2
- herav tilflyttet premiereserve	40,9	149,7	128,3	72,7	34,4	149,3	138,5	135,1
Forsikringskundernes fond inkludert opptjent resultat	2 748,1	2 618,6	2 491,3	2 405,1	2 330,1	2 152,2	2 055,3	1 997,1
- herav fond med garantert avkastning	1 342,9	1 293,4	1 274,6	1 389,4	1 383,4	1 310,3	1 153,7	1 137,8
Avkastningsresultat	2,5	22,8	13,1	10,0	5,5	17,3	11,5	12,0
Risikoresultat	0,6	-1,8	-1,4	3,1	-2,0	5,2	3,3	3,2
Administrasjonsresultat	-7,6	-27,5	-19,3	-13,5	-7,1	-30,7	-22,1	-14,5
Ansvarlig kapital Solvens II	73,0	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Kapitaldekning Solvens II	57 %	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a	i/a
Ansvarlig kapital	i/a	295,2	96,6	103,6	104,5	84,5	92,6	100,3
Soliditetskapital	480,0	461,0	254,4	258,0	295,4	265,4	239,8	235,4
Solvensmargindekning	i/a	445 %	164 %	181 %	184 %	167 %	184 %	188 %
Kapitaldekning	i/a	35,4 %	12,7 %	14,2 %	14,5 %	12,7 %	14,2 %	15,6 %
Bokført kapitalavkastning kollektivportefølje	1,0 %	4,8 %	3,4 %	2,4 %	1,3 %	4,6 %	3,5 %	2,7 %
Verdijustert kapitalavkastning kollektivportefølje	1,1 %	4,7 %	2,8 %	2,5 %	2,0 %	6,1 %	4,3 %	3,2 %
Avkastning innskuddspensjon med investeringsvalg	-0,2 %	2,1 %	-0,9 %	2,5 %	3,3 %	8,8 %	6,9 %	6,1 %
Avkastning selskapsportefølje	1,1 %	0,9 %	0,5 %	0,7 %	0,8 %	3,6 %	2,5 %	1,9 %
KLP Banken Konsern								
Resultat før skatt	19,9	49,6	34,4	17,1	-1,8	28,3	29,9	28,7
Netto renteinntekter	50,9	187,1	133,1	81,4	38,4	133,1	92,4	64,0
Øvrige driftsinntekter	15,5	67,9	51,0	34,1	17,2	68,0	50,6	33,7
Driftskostnader og avskrivninger	-53,0	-170,2	-122,1	-84,5	-46,3	-157,4	-105,3	-69,8
Netto realisert/urealisert endring finansielle instrumenter til virkelig verdi	6,5	-34,1	-27,7	-14,1	-11,6	-14,4	-6,7	6,3
Innskudd	7 884	7 426	7 279	7 305	7 128	6 251	5 486	5 079
Utlån med pant i bolig	11 311	10 713	10 438	9 604	9 439	8 608	6 527	5 840
Utlån med offentlig garanti	15 783	15 646	15 808	15 591	15 951	16 338	16 045	16 314
Misligholdte lån	33	29	27	34	26	26	18	8
Innlån ved utstedelse av verdipapirer	22 283	21 902	19 941	20 777	21 553	21 687	20 244	19 604
Andre innlån	0	-	-	-	-	-	-	-
Forvaltningskapital	32 200	31 294	29 267	29 814	30 470	29 755	27 674	26 446
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	31 747	30 525	29 511	29 785	30 112	27 881	26 842	26 228
Egenkapital	1 545	1 508	1 495	1 280	1 266	1 285	1 289	1 290
Rentenetto	0,16 %	0,61 %	0,45 %	0,27 %	0,13 %	0,48 %	0,34 %	0,23 %
Resultat av ordinær drift før skatt	0,06 %	0,16 %	0,12 %	0,06 %	-1,01 %	0,10 %	0,12 %	0,12 %
Egenkapitalavkastning før skatt	1,55 %	3,92 %	2,67 %	1,32 %	-0,14 %	2,24 %	2,40 %	2,42 %
Kapitaldekning	17,5 %	17,6 %	17,9 %	15,1 %	15,6 %	16,7 %	18,4 %	20,1 %
Antall personkunder	42 287	39 759	38 248	37 335	35 677	33 104	30 822	29 670
Herav medlemmer i KLP	29 501	27 448	26 337	25 586	24 270	22 291	20 627	19 808
KLP Kapitalforvaltning AS								
Resultat før skatt	-4,9	46,1	44,7	30,5	10,3	56,3	42,8	11,7
Totale midler til forvaltning	408 451	398 471	382 580	383 411	391 040	370 840	344 133	326 200
Midler forvaltet for eksterne kunder	44 526	44 797	40 892	40 388	41 023	36 130	31 129	30 151

Ikke-finansielt regnskap
KLP konsern

Ikke-finansielt regnskap

KLP konsern

Note	Pr 1. kvartal 2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
ANSVARLIGE INVESTERINGER							
Antall selskaper utelukket fra investeringsporteføljen	124	124	99	69	64	64	59
Antall nye selskaper utelukket fra investeringsporteføljen akkumulert	0	20	31	9	1	6	3
Antall reinkluderte selskaper i investeringsporteføljen akkumulert	0	4	1	4	1	1	3
Antall generalforsamlinger i norske selskaper hvor KLP har stemt (andel)	8 (73%)	97 (91%)	105 (93%)	95 (95%)	113 (92%)	130	127
Antall generalforsamlinger i utenlandske selskaper hvor KLP har stemt (andel)	297 (66%)	2445 (83%)	2439 (82%)	2259 (76%)	2099 (75%)	1662	1 533
1 Antall selskaper KLP har fulgt opp	86	176	109	41	143	96	25
Markedsverdi for investeringer i fornybar energi i Norge (millioner kroner)	21 194	20 189	19 876	18 865			
Markedsverdi for investeringer i fornybar energi i utviklingsland (millioner kroner)	250	226	131	36			
Markedsverdi for investeringer i bank og finans i utviklingsland (millioner kroner)	229	229	201	8			
ANSATTE							
Antall ansatte	942	939	899	856	808	775	762
Akkumulert sykefravær	5,3 %	4,2 %	4,7 %	3,9 %	4,2 %	4,6 %	4,4 %
Sykefravær (inneværende kvartal)	5,3 %	4,3 %					
MILJØ							
2 Energiforbruk kWh KLP Huset	1 015 199	3 276 544	3 452 909	3 487 989	3 795 878	3 489 425	5 367 259
2 Energiforbruk kWh egne kontorer Trondheim	66 470	232 399	230 936	254 063	221 703	165 135	357 159
2 Energiforbruk kWh eget kontor Bergen	154 856	413 699	416 813	507 026	445 918	460 518	541 337
2 Kilo CO ₂ -ekvivalenter fra fly	136 564	650 557	652 324	609 203	387 429	333 081	300 370

NOTE 1 DIALOG

Antall selskaper som KLP har vært i direkte kontakt med i angitt tidsrom angående sosiale- miljø-, eller styringsmessige utfordringer knyttet til selskapets drift. Dette inkluderer både selskaper som har tatt initiativet til å kommunisere hvordan de håndterer samfunnsansvarsutfordringer på en positiv måte, samt tilfeller hvor KLP har innledet kontakt på bakgrunn av bekymringsverdige opplysninger.

NOTE 2 ENERGIFORBRUK

KLP benytter Optima energioppfølgingsystem. Systemet gir automatisk avlesning av strømforbruket. Dersom det oppstår problemer med avlesningen sendes det fiktive/genererte timesverdier til totalberegningen. KLP Huset har flere titalls målere hvor slike feil kan oppstå. Det benyttes til enhver tid oppdaterte tall på vårt energiforbruk. Forsinket oppdatering kan gjøre at energiforbruket endres tilbake i tid.

Regnskap

Kommunal Landspensjonskasse

Resultatregnskap

Kommunal Landspensjonskasse

Note	Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
3	Premieinntekter for egen regning	7 556	15 948	38 789
	Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	390	880	5 832
	Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2 055	2 052	8 469
	Verdiendringer på investeringer	2 545	9 939	7 082
	Realisert gevinst og tap på investeringer	-918	-4 473	-5 955
	Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen	4 071	8 398	15 428
	Netto inntekter fra investeringer i investeringsvalgporteføljen	18	45	77
	Andre forsikringsrelaterte inntekter	228	227	888
4	Erstatninger	-4 004	-3 773	-15 283
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	-5 048	-18 606	-16 532
	Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsportefølje	-6	-27	-9
	Midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfaste forpliktelser	0	0	-17 508
	Ufordelt overskuddsmidler til forsikringskontraktene	-2 063	-1 413	0
5	Forsikringsrelaterte driftskostnader	-238	-226	-922
	Andre forsikringsrelaterte kostnader	-228	-219	-874
	Resultat av teknisk regnskap	287	352	4 054
	Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen	302	256	1 232
	Andre inntekter	1	2	13
	Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen	-125	-61	-422
	Resultat av ikke-teknisk regnskap	178	197	822
	Resultat før skattekostnad	464	549	4 876
	Skattekostnader	-75	-11	-489
	Resultat før andre resultatkomponenter	389	538	4 387
	Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger - ytelser til ansatte	-59	0	124
	Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	15	0	-31
	Poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet	-44	0	93
	Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden	-29	0	71
	Justering av forsikringsforpliktelsene	9	0	-20
	Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	5	0	-13
	Poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet	-15	0	39
	Utvidet resultat	-59	0	132
	TOTALRESULTAT	330	538	4 519

Balanse

Kommunal Landspensjonskasse

Note	Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
EIENDELER				
EIENDELER I SELSKAPSPORTEFØLJEN				
	Immaterielle eiendeler	464	397	454
7	Investeringseiendommer	871	881	893
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	1 672	1 502	1 673
	Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	3 777	3 067	3 738
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	15 910	9 803	16 304
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	10 312	9 033	9 458
	Fordringer	1 010	1 105	759
	Eiendeler ved skatt	0	76	0
	Andre eiendeler	670	547	693
	Sum eiendeler i selskapsporteføljen	34 686	26 411	33 973
EIENDELER I KUNDEPORTEFØLJENE				
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	52 775	42 809	53 386
	Aksjer og andeler i tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	394	308	364
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	163 627	153 216	162 588
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	210 996	207 118	205 497
	Sum investeringer i kollektivporteføljen	427 791	403 452	421 835
	Aksjer og andeler i eiendomsdatterforetak	261	212	264
6	Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost	692	662	678
6,7	Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	1 107	1 105	1 108
	Sum investeringer i investeringsvalgporteføljen	2 060	1 978	2 050
	Sum eiendeler i kundeporteføljene	429 851	405 430	423 885
	SUM EIENDELER	464 537	431 841	457 858

Balanse – forts.

Kommunal Landspensjonskasse

Note	Millioner kroner	31.03.2016	31.03.2015	31.12.2015
EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSER				
	Innskutt egenkapital	10 425	9 179	10 422
	Opptjent egenkapital	13 516	9 206	13 186
	Sum egenkapital	23 941	18 385	23 609
6	Ansvarlig lånekapital mv.	11 135	4 764	11 105
	Premiereserve	358 659	343 743	353 393
	Tilleggsavsetninger	20 170	17 013	20 170
	Kursreguleringsfond	21 178	24 104	21 472
	Erstatningsavsetning	10	10	7
	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	14 986	10 083	15 284
	Udisponert resultat til kunder	2 048	1 380	0
	Sum forsikringsforpliktelser - kontraktsfaste forpliktelser	417 052	396 334	410 327
	Premiereserve	1 689	1 665	1 684
	Tilleggsavsetninger	114	91	114
	Premiefond, innskuddsfond og pensjonistenes overskuddsfond	239	192	238
	Udisponert resultat til kunder	5	33	0
	Sum forsikringsforpliktelser - særskilt investeringsportefølje	2 047	1 980	2 036
	Pensjonsforpliktelser	492	503	423
	Forpliktelser ved skatt	501	0	446
9	Forpliktelser	9 249	9 791	9 793
	Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter	121	84	120
	SUM EGENKAPITAL OG FORPLIKTELSER	464 537	431 841	457 858
POSTER UTENOM BALANSEN				
	Betingede forpliktelser	13 770	8 065	13 721

Egenkapitaloppstilling

Kommunal Landspensjonskasse

2016 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 01.01.2016	10 422	3 364	9 822	23 609
Resultat før andre resultatkomponenter (udisponert)		112	277	389
Utvidet resultat som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)				
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			-59	-59
Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet			15	15
Sum poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)			-44	-44
Utvidet resultat som senere vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)				
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			-29	-29
Justering av forsikringsforpliktelsene			9	9
Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet			5	5
Sum poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)			-15	-15
Sum utvidet resultat (udisponert)			-59	-59
Totalresultat (udisponert)		112	218	330
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	2			2
Sum transaksjoner med eierne	2			2
Egenkapital 31.03.2016	10 425	3 476	10 040	23 941

Egenkapitaloppstilling – forts.

Kommunal Landspensjonskasse

2015 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningssfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 31.12.2014	9 173	528	7 754	17 454
Prinsippendring, oppløsning av sikkerhetsavsetning i KLP Skadeforsikring AS			387	387
Egenkapital 01.01.2015	9 173	528	8 140	17 841
Resultat før andre resultatkomponenter (udisponert)		98	440	538
Utvidet resultat som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)				
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			0	0
Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet			0	0
Sum poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)			0	0
Utvidet resultat som senere vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)				
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			0	0
Justering av forsikringsforpliktelsene			0	0
Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet			0	0
Sum poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet (udisponert)			0	0
Sum utvidet resultat (udisponert)			0	0
Totalresultat (udisponert)		98	440	538
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	6			6
Sum transaksjoner med eierne	6			6
Egenkapital 31.03.2015	9 179	626	8 580	18 385

Egenkapitaloppstilling – forts.

Kommunal Landspensjonskasse

2015 Millioner kroner	Innskutt egenkapital	Opptjent egenkapital		Sum egenkapital
		Risiko- utjevningfond	Annen opptjent egenkapital	
Egenkapital 31.12.2014	9 173	528	7 754	17 454
Prinsippendring, oppløsning av sikkerhetsavsetning i KLP Skadeforsikring AS			387	387
Egenkapital 01.01.2015	9 173	528	8 140	17 841
Resultat før andre resultatkomponenter		2 836	1 551	4 387
Utvidet resultat som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet				
Aktuarielle gevinster og tap på ytelsesbaserte pensjonsordninger – ytelser til ansatte			124	124
Skatt på poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet			-31	-31
Sum poster som senere ikke vil bli omklassifisert til resultatet			93	93
Utvidet resultat som senere vil bli omklassifisert til resultatet				
Andel av andre resultatkomponenter ved anvendelse av egenkapitalmetoden			71	71
Justering av forsikringsforpliktelsene			-20	-20
Skatt på poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet			-13	-13
Sum poster som senere vil bli omklassifisert til resultatet			39	39
Sum utvidet resultat			132	132
Totalresultat		2 836	1 682	4 519
Netto innbetalt egenkapitaltilskudd	1 249			1 249
Sum transaksjoner med eierne	1 249			1 249
Egenkapital 31.12.2015	10 422	3 364	9 822	23 609

Kontantstrømoppstilling

Kommunal Landspensjonskasse

Millioner kroner	01.01.2016- 31.03.2016	01.01.2015- 31.12.2015	01.01.2015- 30.09.2015	01.01.2015- 30.06.2015	01.01.2015- 31.03.2015
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	6	-6 062	-6 267	-4 713	79
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter ¹	-30	-130	-82	-53	-16
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter ²	2	6 412	6 464	5 275	6
Netto endring i kontanter og bankinnskudd	-22	219	115	509	69
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens begynnelse	654	434	434	434	434
Beholdning av kontanter og bankinnskudd ved periodens slutt	632	654	549	943	504

¹ Utbetaling ved kjøp av driftsmidler.

² Netto innbetaling av egenkapitaltilskudd, opptak og nedbetaling av gjeld.

Noter til regnskapet

Kommunal Landspensjonskasse

Note 1 REGNSKAPSPRINSIPPER OG ESTIMATER

Regnskapsprinsipper

Regnskapet i denne delårsrapporten viser regnskapet for Kommunal Landspensjonskasse (KLP), for perioden 01.01.2016 – 31.03.2016. Regnskapet er ikke revidert.

Delårsregnskapet er avlagt etter Forskrift av 18. desember 2015 nr. 1824: Forskrift om årsregnskap for livsforsikrings-selskaper (årsregnskapsforskriften) og IAS 34 Delårsrapportering. Delårsregnskapet er utarbeidet etter samme prinsipper som årsregnskapet for 2015 med mindre annet er oppgitt.

Delårsregnskapet inneholder ikke all informasjon som kreves av et fullstendig årsregnskap, og denne delårsrapporten bør leses i sammenheng med årsregnskapet for 2015. Dette fås ved henvendelse til KLPs hovedkontor i Dronning Eufemias gate 10, eller på klp.no.

Som følge av endringer i forsikringsvirksomhetsloven med virkning fra 01.01.2016 har KLPs datterselskap KLP Skadeforsikring AS oppløst selskapets sikkerhetsavsetning. KLP innregner sine investeringer i datterselskap etter egenkapitalmetoden, og endringen i datterselskapet er derav behandlet som en prinsippendring i KLP.

Endringen har hatt følgende effekter på KLPs regnskap og sammenligningstall:

Resultatregnskap Millioner kroner	1. kvartal 2015	Året 2015
Netto inntekt fra investeringer i selskapsporteføljen	-43	18

Balanse Millioner kroner	31.03.15	31.12.15	Endret IB 01.01.15
Aksjer og andeler i øvrige datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	343	405	387
Opptjent egenkapital	343	405	387

Regnskapsestimater

Ved utarbeidelse av delårsregnskapet har ledelsen utøvet skjønn og benyttet estimater og forutsetninger som påvirker regnskapstallene. Faktiske tall kan derfor avvike fra benyttede estimater.

Pensjonsforpliktelse egne ansatte

Forutsetningene for beregning av pensjonsforpliktelse til egne ansatte er beheftet med usikkerhet, og KLP har selv fastsatt forutsetningene basert på en konkret vurdering. For 1. kvartal 2016 gir dette følgende endringer i parameterne:

Forutsetninger	31.03.16	31.12.15	Endring i 1. kvartal 2016
PENSJONSFORPLIKTELSE EGENE ANSATTE			
Diskonteringsrente	2,40 %	2,70 %	-0,30 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %	0,00 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,25 %	2,25 %	0,00 %
Pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %	0,00 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %	0,00 %

Effekten av endringene i pensjonsforutsetningene øker pensjonsforpliktelsen for egne ansatte med 59 millioner kroner.

Note 2 VERDIENDRING EIENDOMSINVESTERINGER

Porteføljen av investeringseiendommer inklusive investeringseiendommer eid via datterselskaper er verdivurdert per 31. mars 2016.

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Verdiregulering inkludert valutaendringer	-275	353	3 748
Valutasikring	612	307	-1 097
Netto verdiregulering inkludert valutasikring	337	660	2 651

Note 3 PREMIEINNTEKTER FOR EGEN REGNING

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Forfalte premier, brutto	5 718	5 913	29 543
Avgitte gjenforsikringspremier	0	0	-2
Overføring av premiereserve fra andre	1 838	10 035	9 247
Sum premieinntekter for egen regning	7 556	15 948	38 789

Note 4 ERSTATNINGER

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Utbetalte erstatninger	3 898	3 649	15 139
Endring i erstatningsavsetninger	3	-1	-4
Overføring av premiereserve til andre	104	126	147
Sum erstatninger	4 004	3 773	15 283

Note 5 FORSIKRINGSRELATERTE DRIFTSKOSTNADER

Millioner kroner	1. kvartal 2016	1. kvartal 2015	Året 2015
Personalkostnader	141	136	554
Avskrivninger og nedskrivninger	22	18	80
Andre driftskostnader	76	72	289
Sum forsikringsrelaterede driftskostnader	238	226	922

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand. Dersom markedet for verdipapiret ikke er aktivt, eller verdipapiret ikke er notert på børs eller tilsvarende, benytter KLP verdsettelsesteknikker for å fastsette virkelig verdi. Disse baseres bl.a. på informasjon om nylige gjennomførte transaksjoner på forretningsmessige vilkår, henvisning til omsetning av lignende instrumenter og prising ved hjelp av eksternt innhentede rentekurver og rentedifferansekurver. Estimatenes bygger i størst mulig grad på eksterne observerbare markedsdata, og i liten grad på selskaps-spesifikk informasjon.

For denne noten kan kategoriseringen av finansielle instrumenter deles opp i tre ulike nivåer; balanseklassifisering, regnskapsklassifisering og type instrument. Det er siste kategori, type instrument, hvor det gis informasjon på hvordan virkelig verdi er utledet.

Finansielle instrumenter som måles til amortisert kost

Denne kategorien inkluderer:

- Investeringer som holdes til forfall
- Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring
- Øvrige utlån og fordringer
- Ansvarlig lånekapital (forpliktelse)

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi måles til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metode. Internrenten fastsettes ved diskontering av kontraktsfestede kontantstrømmer over forventet løpetid. Kontantstrømmene inkluderer etableringsgebyrer og direkte transaksjonskostnader samt eventuell restverdi ved utløpet av forventet løpetid. Amortisert kost er nåverdien av disse kontantstrømmene neddiskontert med internrenten. I denne noten opplyses det forøvrig om virkelig verdi på de finansielle instrumentene som måles til amortisert kost.

Finansielle instrumenter som måles til virkelig verdi

Denne kategorien inkluderer:

- Egenkapitalinstrumenter
- Gjeldsinstrumenter til virkelig verdi
- Derivater (eiendeler og forpliktelser)
- Gjeld til kredittinstitusjoner (forpliktelse)

Nedenfor er det listet hvilke ulike typer finansielle instrumenter som faller inn under de ulike regnskapskategoriene og hvordan virkelig verdi blir beregnet.

Investeringer som holdes til forfall

Obligasjoner klassifisert som utlån og fordring

Gjeldsinstrumenter som måles til virkelig verdi

a) Utenlandske rentepapirer

Utenlandske rentepapirer prises i hovedregel på bakgrunn av priser innhentet fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom flere ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes:

- Barclays Capital Indices
- Bloomberg
- Reuters

Barclays Capital Indices har førsteprioritet (de dekker henholdsvis utenlandsk stat og utenlandsk kreditt). Deretter benyttes Bloomberg med bakgrunn i Bloombergs priskilde Business Valuator Accredited in Litigation (BVAL). BVAL inneholder verifiserte priser fra Bloomberg. Siste prioritet er Reuters.

b) Norske rentepapirer - stat

Til prising av norske statsobligasjoner benyttes Bloomberg som kilde. Det er Oslo Børs som leverer prisen (via Bloomberg). Kursene sammenlignes med kursene fra Reuters for å avdekke eventuelle feil.

c) Norske rentepapirer - annet enn stat

Norske rentepapirer unntatt stat prises hovedsakelig direkte på kurser fra Nordic Bond Pricing. For de papirene som ikke inngår hos Nordic Bond Pricing prises teoretisk. Teoretisk pris skal baseres på antatt nåverdi ved salg av posisjonen. Diskontering gjøres ved å benytte en nullkupongkurve. Nullkupongkurven oppjusteres med en kredittspread som skal hensynta obligasjonens risiko. Kredittspreaden beregnes ut fra en spreadkurve hvor obligasjonens durasjon hensyntas. Nordic Bond Pricing er hovedkilde for spreadkurver. Disse leverer selskaps-spesifikke kurver og kurver for norske sparebanker, kommuner og kraft. Sparebanker har ulike spreadkurver basert på forvaltningskapital.

I tillegg til Nordic Bond Pricing, distribuerer norske banker spreader for et utvalg utstedere. Det kan benyttes spreadkurver basert på en data fra disse fire. Slike spreadkurver skal som hovedregel legges til grunn et likevektet gjennomsnitt fra de fire bankene.

d) Rentepapirer utstedt av utenlandske foretak, men denominert i kroner

Virkelig verdi beregnes etter samme hovedprinsippene som for norske rentepapirer beskrevet ovenfor.

Øvrige utlån og fordringer

e) Utlån til kommuner og foretak med kommunal garanti

Fordringene verdsettes ved hjelp av en verdsettelsesmodell som benytter relevante kredittpåslagsjusteringer innhentet i markedet. For utlånene som er til kommuner, fylkeskommuner og kommunalt støttede prosjekter benyttes observerbare rentekurver og kredittrentedifferansekurver i en verdsettelsesmodell som neddiskonterer fremtidig kontantstrøm. Kredittpåslagene som modellberegningene benytter tar utgangspunkt i kvoteringer fra tre ulike kursstillere. Det gjøres en vurdering av kvaliteten i

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

kvoteringene ved å sammenlikne dem innbyrdes og mot forrige mottatte observasjon samt annen markedsinformasjon.

For garanterte utlån beregnes virkelig verdi som neddiskontert kontantstrøm basert på samme rentekurver som direktelånene, men kredittmarginen er i utgangspunktet basert på initiell margin. Garantier handles bilateralt og ikke over åpne markedsplasser som for eksempel en børs (OTC) og prises derfor ikke i markedet. Initiell margin det er inngått enighet om på inngåelsestidspunktet er det beste estimat for markedspåslag på samme tidspunkt. Kredittverdigheten endrer seg ikke like mye for lånet som for garantisten eller låntaker hver for seg. Låntaker er oftest ikke kredittvurdert av kredittvurderingsbyråer eller banker. Garantisten er enten en kommune eller bank (eller begge deler – triple default lån). Statistiske analyser indikerer at kredittmarginen på garanterte lån svinger mindre enn på ikke-garanterte lån og obligasjoner. Garanterte lån kredittpåslagjusteres derfor ikke før garantisten har opplevd en signifikant ratingendring siden den initiale marginen ble satt. KLPs utlån med både kommune- og bankgaranti kredittpåslagjusteres i forhold til initiell margin kun hvis begge garantistene har fått endret kreditt-rating signifikant siden utbetalingsdatoen.

f) Lån med sikkerhet i pant

Prinsippene for beregning av virkelig verdi avhenger av hvorvidt utlånene har rentebinding eller ikke. Virkelig verdi av utlån med rentebinding beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen. Virkelig verdi av utlån uten rentebinding anses tilnærmet lik bokført verdi da kontraktsbetingelsene løpende endres i takt med endring i markedsrentene.

Egenkapitalinstrumenter

g) Aksjer (noterte)

Likvide aksjer verdsettes som hovedregel på basis av priser levert fra indekssleverandør. Samtidig sammenlignes priser mellom ulike kilder for å fange opp eventuelle feil.

Følgende kilder benyttes for norske aksjer:

- Oslo Børs (primærkilde)
- Morgan Stanley Capital International (MSCI)
- Reuters

Følgende kilder benyttes for utenlandske aksjer:

- Morgan Stanley Capital International (MSCI) (primærkilde)
- Reuters
- Bloomberg

h) Aksjer (unoterte)

KLP benytter, så langt det lar seg gjøre, bransje anbefalingene til Verdipapirfondenes forening. Dette innebærer i hovedtrekk følgende:

Sist omsatt kurs har hovedprioritet. Dersom sist omsatt kurs ligger utenfor salg-/kjøpskursen i markedet, justeres pris deretter. Det vil si at hvis sist omsatt er under salgskurs, justeres pris opp til salgskursen. Hvis den er over kjøpskurs justeres den ned til kjøpskursen. Dersom prisbildet anses som utdatert justeres prisen etter en markedsindeks. Selskapet har valgt Oslo Børs sin small cap indeks (OSESX) som en tilnærming for unoterte aksjer.

For aksjer hvor svært lite informasjon foreligger foretas en skjønnsmessig vurdering. Med dette menes enten en fundamental analyse av selskapet, eller en meglervurdering.

i) Private Equity

Investeringer i Private Equity gjøres gjennom fond, fondenes virkelig verdi skal baseres på rapporterte markedsverdier, som følger av International Private Equity and Venture Capital Valuation Guidelines ('IPEV Guidelines'). Disse retningslinjene fastsettes av European Venture Capital Association (EVCA) og baserer seg på prinsippet om tilnærmet markedsvurdering av selskapene. Virkelig verdi er beregnet ut ifra fondenes rapporterte markedsverdi justert for inn- og utbetalinger i perioden mellom siste rapporterte markedsverdi fra fondet og perioden det rapporteres på for KLP.

Derivater

j) Futures/FRA/IRF

Alle futureskontrakter til KLP handles på børs. Reuters benyttes som priskilde. Det innhentes også priser fra en annen kilde som kontroll på at prisene fra Reuters er korrekte. Bloomberg fungerer som sekundærkilde.

k) Opsjoner

Bloomberg benyttes som kilde for prising av opsjoner som handles på børs. Reuters er sekundærkilde.

l) Renteswapper

Renteswapper verdsettes i en modell som hensyntar observerbare markedsdata som rentekurver og relevant kredittpåslag.

m) FX-swapper

FX-swapper med forfall innen ett år eller mindre prises på kurver som er bygget opp fra FX swap-punkter hentet fra Reuters. For FX-swapper over ett år vurderes markedet relativt lite likvid, og det benyttes basisjusterte swapkurver til prising.

Gjeld til kredittinstitusjoner

n) Plasseringer hos kredittinstitusjoner

Plasseringer hos kredittinstitusjoner er innskudd med kort løpetid. Virkelig verdi beregnes ved å neddiskontere kontraktsfestede kontantstrømmer med markedsrente inklusive en relevant risikomargin på balansedagen.

Ansvarlig lånekapital

o) Virkelig verdi av ansvarlige lån

For lån notert på børs hvor det anses å være et aktivt marked brukes den observerbare prisen som virkelig verdi. For øvrige lån som ikke er en del av et aktivt marked fastsettes virkelig verdi ut i fra en intern verdsettelsesmodell basert på observerbare data.

p) Virkelig verdi av utstedt fondsobligasjon

Virkelig verdi i denne kategorien er fastsatt ut i fra interne verdsettelsesmodeller basert på eksterne observerbare data.

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

31.03.16 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	838	942	9 476	10 447	65	69	10 379	11 458
Opptjente ikke forfalte renter	18	18	212	212	2	2	232	232
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	8 577	9 515	14 110	16 613	69	80	22 756	26 207
Opptjente ikke forfalte renter	80	80	346	346	2	2	428	428
Sum investeringer som holdes til forfall	9 513	10 555	24 145	27 618	137	152	33 795	38 325
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 904	2 081	26 902	30 148	152	173	28 958	32 403
Opptjente ikke forfalte renter	46	46	614	614	5	5	665	665
Utenlandske obligasjonslån	4 334	4 808	59 702	67 021	389	432	64 425	72 261
Opptjente ikke forfalte renter	112	112	1 233	1 233	9	9	1 354	1 354
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	6 397	7 048	88 451	99 016	555	619	95 403	106 683
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 204	3 229	0	0	3 204	3 229
Lån med offentlig garanti	0	0	37 914	38 692	0	0	37 914	38 692
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	9 641	9 614	0	0	9 641	9 614
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	272	272	0	0	272	272
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	51 031	51 808	0	0	51 031	51 808
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til amortisert kost	15 910	17 603	163 627	178 442	692	771	180 229	196 816
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	406	406	4 819	4 819	0	0	5 225	5 225
Utenlandske aksjer	0	0	16 493	16 493	0	0	16 493	16 493
Sum aksjer og andeler	406	406	21 313	21 313	0	0	21 719	21 719
Eiendomsfond	0	0	1 019	1 019	0	0	1 019	1 019
Norske aksjefond	0	0	46 477	46 477	424	424	46 901	46 901
Utenlandske aksjefond	0	0	7 184	7 184	0	0	7 184	7 184
Sum aksjefondsandeler	0	0	54 680	54 680	424	424	55 104	55 104
Norske alternative investeringer	0	0	2 319	2 319	14	14	2 333	2 333
Utenlandske alternative investeringer	0	0	308	308	0	0	308	308
Sum alternative investeringer	0	0	2 628	2 628	14	14	2 642	2 642

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

31.03.16 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investerings- valgporteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	4 597	4 597	26 685	26 685	0	0	31 282	31 282
Utenlandske obligasjoner	194	194	22 137	22 137	0	0	22 330	22 330
Opptjente ikke forfalte renter	40	40	360	360	0	0	400	400
Norske obligasjonsfond	2 178	2 178	44 463	44 463	610	610	47 250	47 250
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	12 647	12 647	0	0	12 647	12 647
Opptjente ikke forfalte renter	5	5	61	61	3	3	70	70
Norske sertifikater	626	626	8 496	8 496	0	0	9 122	9 122
Opptjente ikke forfalte renter	4	4	9	9	0	0	13	13
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	7 645	7 645	114 858	114 858	612	612	123 115	123 115
Norske utlån og fordringer	1 027	1 027	6 065	6 065	15	15	7 106	7 106
Utenlandske utlån og fordringer	513	513	4 301	4 301	29	29	4 844	4 844
Sum utlån og fordringer	1 540	1 540	10 366	10 366	44	44	11 950	11 950
DERIVATER								
Renteswapper	718	718	1 080	1 080	9	9	1 807	1 807
Aksjeopsjoner	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaterminer	3	3	2 211	2 211	3	3	2 218	2 218
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	721	721	3 291	3 291	13	13	4 025	4 025
Andre finansielle eiendeler	0	0	3 860	3 860	0	0	3 860	3 860
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	10 312	10 312	210 996	210 996	1 107	1 107	222 415	222 415
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	938	938	0	0	938	938
Valutaterminer	0	0	1 745	1 745	7	7	1 752	1 752
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	0	0	2 683	2 683	7	7	2 690	2 690
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	9 470	9 398	0	0	0	0	9 470	9 398
Fondsobligasjoner	1 665	1 682	0	0	0	0	1 665	1 682
Sum ansvarlig lånekapital mv.	11 135	11 080	0	0	0	0	11 135	11 080
FORPLIKTELSER TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	51	51	4	4	56	56
Utenlandske call money ¹	691	691	1 299	1 299	0	0	1 991	1 991
Sum forpliktelser til kredittinstitusjoner	692	692	1 351	1 351	4	4	2 047	2 047

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE (FORTS.)

31.03.15 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	729	854	9 053	10 280	50	55	9 832	11 189
Opptjente ikke forfalte renter	17	17	199	199	1	1	217	217
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	3 092	3 171	17 661	19 660	87	99	20 839	22 930
Opptjente ikke forfalte renter	64	64	415	415	3	3	482	482
Sum investeringer som holdes til forfall	3 903	4 107	27 327	30 553	141	158	31 370	34 818
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 555	1 737	25 363	28 859	142	164	27 061	30 760
Opptjente ikke forfalte renter	41	41	603	603	4	4	649	649
Utenlandske obligasjonslån	4 177	4 619	54 189	60 563	365	403	58 731	65 585
Opptjente ikke forfalte renter	126	126	1 196	1 196	9	9	1 331	1 331
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	5 900	6 525	81 352	91 220	521	580	87 772	98 325
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 873	3 900	0	0	3 873	3 900
Lån med offentlig garanti	0	0	33 920	34 931	0	0	33 920	34 931
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	6 482	6 512	0	0	6 482	6 512
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	263	263	0	0	263	263
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	44 538	45 605	0	0	44 538	45 605
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til amortisert kost	9 803	10 631	153 216	167 378	662	738	163 680	178 748
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	410	410	4 885	4 885	0	0	5 295	5 295
Utenlandske aksjer	0	0	19 495	19 495	0	0	19 495	19 495
Sum aksjer og andeler	410	410	24 380	24 380	0	0	24 791	24 791
Eiendomsfond	0	0	420	420	0	0	420	420
Norske aksjefond	0	0	47 437	47 437	433	433	47 871	47 871
Utenlandske aksjefond	0	0	6 019	6 019	0	0	6 019	6 019
Sum aksjefondsandeler	0	0	53 876	53 876	433	433	54 310	54 310
Norske alternative investeringer	0	0	1 824	1 824	14	14	1 837	1 837
Utenlandske alternative investeringer	0	0	68	68	0	0	68	68
Sum alternative investeringer	0	0	1 891	1 891	14	14	1 905	1 905

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE (FORTS.)

31.03.15 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	4 541	4 541	28 506	28 506	0	0	33 047	33 047
Utenlandske obligasjoner	177	177	20 138	20 138	0	0	20 315	20 315
Opptjente ikke forfalte renter	43	43	409	409	0	0	451	451
Norske obligasjonsfond	1 882	1 882	43 798	43 798	593	593	46 273	46 273
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	12 420	12 420	0	0	12 420	12 420
Opptjente ikke forfalte renter	5	5	76	76	3	3	84	84
Norske sertifikater	757	757	6 254	6 254	0	0	7 011	7 011
Opptjente ikke forfalte renter	6	6	19	19	0	0	25	25
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	7 411	7 411	111 620	111 620	596	596	119 627	119 627
Norske utlån og fordringer	613	613	9 891	9 891	21	21	10 525	10 525
Utenlandske utlån og fordringer	150	150	3 274	3 274	32	32	3 455	3 455
Sum utlån og fordringer	763	763	13 165	13 165	53	53	13 980	13 980
DERIVATER								
Renteswapper	449	449	528	528	2	2	979	979
Aksjeopsjoner	0	0	350	350	3	3	353	353
Valutaterminer	0	0	194	194	1	1	194	194
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	449	449	1 072	1 072	5	5	1 527	1 527
Andre finansielle eiendeler	0	0	1 114	1 114	4	4	1 118	1 118
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	9 033	9 033	207 118	207 118	1 105	1 105	217 256	217 256
FORPLIKTELSE								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	925	925	0	0	925	925
Valutaterminer	5	5	3 184	3 184	4	4	3 193	3 193
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	5	5	4 109	4 109	4	4	4 119	4 119
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	3 377	3 442	0	0	0	0	3 377	3 442
Fondsobligasjoner	1 386	1 391	0	0	0	0	1 386	1 391
Sum ansvarlig lånekapital mv.	4 764	4 833	0	0	0	0	4 764	4 833
FORPLIKTELSE TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	0	0	2	2	2	2
Utenlandske call money ¹	310	310	478	478	2	2	790	790
Sum forpliktelser til kredittinstitusjoner	310	310	478	478	4	4	792	792

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSE (FORTS.)

31.12.15 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL AMORTISERT KOST								
INVESTERINGER SOM HOLDES TIL FORFALL								
Norske hold til forfall obligasjoner	840	915	9 477	10 298	65	68	10 382	11 281
Opptjente ikke forfalte renter	24	24	211	211	1	1	236	236
Utenlandske hold til forfall obligasjoner	9 074	9 076	14 347	15 919	69	79	23 490	25 074
Opptjente ikke forfalte renter	75	75	223	223	1	1	299	299
Norske sertifikater	0	0	499	499	0	0	499	499
Sum investeringer som holdes til forfall	10 013	10 089	24 758	27 151	136	149	34 907	37 389
OBLIGASJONER								
Norske obligasjonslån	1 894	2 030	26 655	29 314	152	169	28 702	31 513
Opptjente ikke forfalte renter	44	44	709	709	3	3	756	756
Utenlandske obligasjonslån	4 275	4 593	58 107	62 994	379	415	62 761	68 002
Opptjente ikke forfalte renter	78	78	1 150	1 150	8	8	1 236	1 236
Sum obligasjoner klassifisert som utlån og fordring	6 291	6 745	86 621	94 167	543	595	93 455	101 507
ØVRIGE UTLÅN OG FORDRINGER								
Pantelån	0	0	3 389	3 415	0	0	3 389	3 415
Lån med offentlig garanti	0	0	37 471	38 065	0	0	37 471	38 065
Utlån utland med sikkerhet i pant og offentlig garanti	0	0	10 132	10 094	0	0	10 132	10 094
Opptjente ikke forfalte renter	0	0	217	217	0	0	217	217
Sum øvrige utlån og fordringer	0	0	51 209	51 791	0	0	51 209	51 791
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til amortisert kost	16 304	16 834	162 588	173 109	678	744	179 571	190 687
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI								
EGENKAPITALINSTRUMENTER								
Norske aksjer	415	415	5 094	5 094	0	0	5 509	5 509
Utenlandske aksjer	0	0	18 300	18 300	0	0	18 300	18 300
Sum aksjer og andeler	415	415	23 394	23 394	0	0	23 808	23 808
Eiendomsfond	0	0	1 040	1 040	0	0	1 040	1 040
Norske aksjefond	0	0	48 175	48 175	446	446	48 620	48 620
Utenlandske aksjefond	0	0	7 301	7 301	0	0	7 301	7 301
Sum aksjefondsandeler	0	0	56 516	56 516	446	446	56 962	56 962
Norske alternative investeringer	0	0	2 062	2 062	14	14	2 076	2 076
Utenlandske alternative investeringer	0	0	318	318	0	0	318	318
Sum alternative investeringer	0	0	2 380	2 380	14	14	2 394	2 394

Note 6 VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER (FORTS.)

31.12.15 Millioner kroner	Selskaps- porteføljen		Kollektiv- porteføljen		Investeringsvalg- porteføljen		Sum	
	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi	Bokført verdi	Virkelig verdi
GJELDSINSTRUMENTER TIL VIRKELIG VERDI								
Norske obligasjoner	4 189	4 189	24 982	24 982	0	0	29 172	29 172
Utenlandske obligasjoner	641	641	21 143	21 143	0	0	21 785	21 785
Opptjente ikke forfalte renter	31	31	413	413	0	0	444	444
Norske obligasjonsfond	2 141	2 141	43 236	43 236	599	599	45 976	45 976
Utenlandske obligasjonsfond	0	0	12 224	12 224	0	0	12 224	12 224
Norske sertifikater	470	470	6 374	6 374	0	0	6 844	6 844
Opptjente ikke forfalte renter	4	4	9	9	0	0	14	14
Sum obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	7 476	7 476	108 383	108 383	599	599	116 458	116 458
Norske utlån og fordringer	597	597	6 148	6 148	20	20	6 765	6 765
Utenlandske utlån og fordringer	327	327	5 923	5 923	27	27	6 277	6 277
Sum utlån og fordringer	925	925	12 071	12 071	47	47	13 042	13 042
DERIVATER								
Renteswapper	614	614	350	350	0	0	964	964
Akseopsjoner	0	0	6	6	0	0	6	6
Valutaterminer	0	0	136	136	1	1	137	137
Sum finansielle derivater klassifisert som eiendeler	614	614	492	492	1	1	1 107	1 107
Andre finansielle eiendeler	29	29	2 262	2 262	1	1	2 292	2 292
Sum finansielle eiendeler som regnskapsføres til virkelig verdi	9 458	9 458	205 497	205 497	1 108	1 108	216 063	216 063
FORPLIKTELSER								
DERIVATER								
Renteswapper	0	0	1 134	1 134	0	0	1 134	1 134
Valutaterminer	2	2	5 270	5 270	16	16	5 287	5 287
Sum finansielle derivater klassifisert som gjeld	2	2	6 404	6 404	16	16	6 421	6 421
ANSVARLIG LÅNEKAPITAL								
Ansvarlig lånekapital	9 541	9 506	0	0	0	0	9 541	9 506
Fondsobligasjoner	1 564	1 588	0	0	0	0	1 564	1 588
Sum ansvarlig lånekapital mv.	11 105	11 094	0	0	0	0	11 105	11 094
FORPLIKTELSER TIL KREDITTINSTITUSJONER								
Norske call money ¹	0	0	0	0	0	0	0	0
Utenlandske call money ¹	572	572	127	127	0	0	699	699
Sum forpliktelser til kredittinstitusjoner	573	573	127	127	0	0	700	700

¹ Call money er sikkerhetsstillelse for blant annet betalt/mottatt margin i forbindelse med derivater.

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI

31.03.16 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 250	5 395	0	7 645
Sertifikater	0	630	0	630
Obligasjoner	66	4 765	0	4 831
Obligasjonsfond	2 183	0	0	2 183
Utlån og fordringer	831	709	0	1 540
Aksjer og andeler	0	361	45	406
Aksjer	0	361	45	406
Finansielle derivater	0	721	0	721
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum selskapsporteføljen	3 081	7 186	45	10 312
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	81 310	33 548	0	114 858
Sertifikater	5 353	3 152	0	8 505
Obligasjoner	18 786	30 396	0	49 182
Obligasjonsfond	57 171	0	0	57 171
Utlån og fordringer	8 087	2 279	0	10 366
Aksjer og andeler	68 572	1 706	8 342	78 621
Aksjer	19 101	1 049	1 163	21 313
Aksjefond	49 471	0	73	49 544
Eiendomsfond	0	349	762	1 111
Spesialfond	0	308	0	308
Private Equity	0	0	6 345	6 345
Finansielle derivater	0	3 291	0	3 291
Andre finansielle eiendeler	0	3 860	0	3 860
Sum kollektivporteføljen	157 969	44 685	8 342	210 996

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.03.16 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	612	0	0	612
Obligasjonsfond	612	0	0	612
Utlån og fordringer	44	0	0	44
Aksjer og andeler	424	14	0	438
Aksjefond	424	0	0	424
Spesialfond	0	14	0	14
Finansielle derivater	0	13	0	13
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	1 081	27	0	1 107
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	162 130	51 898	8 387	222 415
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	871	871
Sum investeringseiendom	0	0	871	871
FORPLIKTELSER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	0	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	692	0	0	692
Sum selskapsporteføljen	692	0	0	692
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	2 683	0	2 683
Gjeld til kredittinstitusjoner	1 351	0	0	1 351
Sum kollektivporteføljen	1 351	2 683	0	4 034
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	7	0	7
Gjeld til kredittinstitusjoner	4	0	0	4
Sum investeringsvalgporteføljen	4	7	0	11
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	2 047	2 690	0	4 737

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.03.15 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	1 927	5 484	0	7 411
Sertifikater	0	764	0	764
Obligasjoner	40	4 720	0	4 760
Obligasjonsfond	1 887	0	0	1 887
Utlån og fordringer	391	371	0	763
Aksjer og andeler	0	404	6	410
Aksjer	0	404	6	410
Finansielle derivater	0	449	0	449
Andre finansielle eiendeler	0	0	0	0
Sum selskapsporteføljen	2 318	6 709	6	9 033
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	76 234	35 385	0	111 620
Sertifikater	4 176	2 097	0	6 273
Obligasjoner	15 765	33 288	0	49 053
Obligasjonsfond	56 293	0	0	56 293
Utlån og fordringer	9 247	3 918	0	13 165
Aksjer og andeler	72 357	1 445	6 346	80 148
Aksjer	22 232	958	1 190	24 149
Aksjefond	50 125	0	70	50 125
Eiendomsfond	0	420	0	420
Spesialfond	0	68	0	68
Private Equity	0	0	5 086	5 387
Finansielle derivater	0	1 072	0	1 072
Andre finansielle eiendeler	0	1 114	0	1 114
Sum kollektivporteføljen	157 838	42 934	6 346	207 118

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.03.15 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	596	0	0	596
Obligasjonsfond	596	0	0	596
Utlån og fordringer	53	0	0	53
Aksjer og andeler	433	13	0	447
Aksjefond	433	0	0	433
Spesialfond	0	13	0	13
Finansielle derivater	0	5	0	5
Andre finansielle eiendeler	0	4	0	4
Sum investeringsvalgporteføljen	1 082	23	0	1 105
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	161 238	49 666	6 352	217 256
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	881	881
Sum investeringseiendom	0	0	881	881
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	5	0	5
Gjeld til kredittinstitusjoner	310	0	0	310
Sum selskapsporteføljen	310	5	0	315
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	4 109	0	4 109
Gjeld til kredittinstitusjoner	478	0	0	478
Sum kollektivporteføljen	478	4 109	0	4 587
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	4	0	4
Gjeld til kredittinstitusjoner	4	0	0	4
Sum investeringsvalgporteføljen	4	4	0	8
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	792	4 119	0	4 910

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.15 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
EIENDELER REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	2 623	4 853	0	7 476
Sertifikater	0	474	0	474
Obligasjoner	483	4 378	0	4 861
Obligasjonsfond	2 141	0	0	2 141
Utlån og fordringer	896	29	0	925
Aksjer og andeler	0	370	45	415
Aksjer	0	370	45	415
Finansielle derivater	0	614	0	614
Andre finansielle eiendeler	0	29	0	29
Sum selskapsporteføljen	3 519	5 895	45	9 458
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	78 014	30 369	0	108 383
Sertifikater	5 331	1 053	0	6 384
Obligasjoner	17 223	29 317	0	46 539
Obligasjonsfond	55 460	0	0	55 460
Utlån og fordringer	11 161	910	0	12 071
Aksjer og andeler	69 960	3 722	8 608	82 290
Aksjer	21 053	972	1 369	23 394
Aksjefond	48 906	0	76	48 982
Eiendomsfond	0	370	670	1 040
Spesialfond	0	2 380	0	2 380
Private Equity	0	0	6 494	6 494
Finansielle derivater	0	492	0	492
Andre finansielle eiendeler	0	2 262	0	2 262
Sum kollektivporteføljen	159 134	37 755	8 608	205 497

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

31.12.15 Millioner kroner	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Sum
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	599	0	0	599
Obligasjonsfond	599	0	0	599
Utlån og fordringer	47	0	0	47
Aksjer og andeler	446	14	0	459
Aksjefond	446	0	0	446
Spesialfond	0	14	0	14
Finansielle derivater	0	1	0	1
Andre finansielle eiendeler	0	1	0	1
Sum investeringsvalgporteføljen	1 092	16	0	1 108
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi	163 745	43 666	8 653	216 063
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Investeringseiendom	0	0	893	893
Sum investeringseiendom	0	0	893	893
FORPLIKTELSE REGNSKAPSFØRT TIL VIRKELIG VERDI				
SELSKAPSPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	2	0	2
Gjeld til kredittinstitusjoner	573	0	0	573
Sum selskapsporteføljen	573	2	0	575
KOLLEKTIVPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	6 404	0	6 404
Gjeld til kredittinstitusjoner	127	0	0	127
Sum kollektivporteføljen	127	6 404	0	6 531
INVESTERINGSVALGPORTEFØLJEN				
Finansielle derivater	0	16	0	16
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Sum investeringsvalgporteføljen	0	16	0	16
Sum finansielle forpliktelser som måles til virkelig verdi	700	6 421	0	7 121

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Selskapsporteføljen	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01	45	6	6
Solgt	0	0	0
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	0	0	39
Utgående balanse 31.03/31.12	45	6	45
Realisert gevinst/tap	0	0	0

Endringer i nivå 3 aksjer, unoterte Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01	1 369	1 213	1 213
Solgt	0	0	-264
Kjøpt	2	0	619
Urealiserte endringer	-208	-23	-199
Utgående balanse 31.03/31.12	1 163	1 190	1 369
Realisert gevinst/tap	-24	0	-24

Endringer i nivå 3 aksjefond, unoterte Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01	76	70	70
Solgt	0	-6	-8
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	-3	5	13
Utgående balanse 31.03/31.12	73	70	76
Realisert gevinst/tap	0	0	0

Endringer i nivå 3, Private Equity Kollektivporteføljen	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01	7 164	5 008	5 008
Solgt	-268	-107	-1 188
Kjøpt	374	285	2 285
Urealiserte endringer	-256	-99	1 059
Utgående balanse 31.03/31.12	7 014	5 086	7 164
Realisert gevinst/tap	55	14	182

Note 7 VIRKELIG VERDI HIERARKI (FORTS.)

Endringer i nivå 3, Investeringseiendom Selskapsporteføljen	Bokført verdi 31.03.2016	Bokført verdi 31.03.2015	Bokført verdi 31.12.2015
Inngående balanse 01.01	893	890	890
Solgt	0	0	0
Kjøpt	0	0	0
Urealiserte endringer	-22	-9	3
Utgående balanse 31.03/31.12	871	881	893
Realisert gevinst/tap	-32	0	0
Sum nivå 3	9 166	7 233	9 546

Beløpene i nivåfordelingen finner man igjen i balansen, under de ulike porteføljenes fordeling av finansielle instrumenter til virkelig verdi og investeringseiendommer. Urealiserte endringer reflekteres på linjen «Verdiendringer på investeringer» i resultatet i de ulike porteføljene.

Virkelig verdi skal være en representativ pris basert på hva tilsvarende eiendel eller forpliktelse ville vært omsatt for ved normale markedsbetingelser og forhold. Høyeste kvalitet i forhold til virkelig verdi er basert på noterte kurser i et aktivt marked. Et finansielt instrument anses som notert i et aktivt marked dersom noterte kurser er enkelt og regelmessig tilgjengelig fra en børs, forhandler, megler, næringsgruppering, prissettingstjeneste eller reguleringsmyndighet, og disse kursene representerer faktiske og regelmessige forekommende transaksjoner på armlengdes avstand.

Nivå 1:

Instrumenter i dette nivået henter virkelig verdi fra noterte priser i et aktivt marked for identiske eiendeler eller forpliktelser som enheten har tilgang til ved rapporteringstidspunktet. Eksempler på instrumenter i nivå 1 er børsnoterte papirer.

Nivå 2:

Instrumenter i dette nivået anses ikke å ha et aktivt marked. Virkelig verdi hentes fra observerbare markedsdata; dette inkluderer hovedsaklig priser basert på identiske instrumenter, men hvor instrumentet ikke innehar høy nok omsetningsfrekvens, samt priser basert på tilsvarende eiendeler og prisledende indikatorer som kan bli bekreftet fra markedsinformasjon. Eksempler på instrumenter i nivå 2 er rentepapirer priset ut fra rentebaner. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 2 instrumenter henvises det til note 6 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Nivå 3:

Instrumenter på nivå 3 innehar ingen observerbare markedsdata eller omsettes på markeder som anses som inaktivt. Prisen baseres hovedsakelig på egne beregninger, hvor reell virkelig verdi kan avvike hvis instrumentet skulle blitt omsatt. Instrumentene som omfattes i nivå 3 hos KLP er unoterte aksjer og private equity investeringer. For mer informasjon vedrørende prising av nivå 3 instrumenter henvises det til note 6 for de ulike klassene som ligger i dette nivået.

Verdsettelse rundt poster i de ulike nivåene er beskrevet i note 6, for beskrivelse av prising på investeringseiendom henvises det til årsrapporten.

I note 6 opplyses det om virkelig verdi av eiendeler og forpliktelser som måles til amortisert kost. Den nivåbaserte fordelingen for disse postene vil være som følger: eiendeler klassifisert som hold til forfall vil inngå i nivå 1, utlån, og lån og fordringer vil inngå i nivå 2. Forpliktelser, målt til amortisert kost, vil være fordelt på følgende vis; ansvarlige lån fordelt i nivå 1 og i nivå 2, fondsobligasjonslånet vil vært fordelt i nivå 2, gjeld til kredittinstitusjoner vil vært fordelt i nivå 1. For informasjon vedrørende prising av disse rentepapirene henvises det til note 6.

På verdipapirene som inngår i nivå 3 er det ikke blitt gjort en sensitivitetsanalyse, en endring i variablene til prisingen er rent informasjonsmessig vurdert til å gi lite merverdi utover det som allerede er oppgitt i noten. For sensitivitetsanalyse for investeringseiendom henvises det til årsrapporten. På generelt grunnlag vil en endring i prisingen på 5 % gi en endring i verdien på 458 millioner kroner per 31.03.2016 på eiendelene i nivå 3.

Hva gjelder flytting av papirer mellom nivåene er det lagt grenser på antall handelsdager og omsetningsmengde på aksjer for å skille nivå 1 og nivå 2. De generelle prinsippene rundt nivåfordeling går hovedsaklig på om eiendelen eller forpliktelsen er notert eller ikke, og om noteringen kan angis å være i et aktivt marked. For aksjer er det et ytterligere skille på handelsdager og omsetningsmengde som skiller ut noterte papirer som ikke inngår i aktivt marked. Ved flytting mellom nivåene tas det utgangspunkt i verdiene ved slutten av rapporteringsperioden.

I perioden mellom 31.12.2015 til 31.03.2016 er det flyttet aksjer for 8 millioner kroner fra nivå 1 til nivå 2, dette skyldes endring i likviditet.

Det er ikke blitt gjort noen flyttinger til nivå 3 i perioden.

Note 8 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPGJØR

31.03.16 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	4 025	0	4 025	-1 873	-2 046	150
Sum	4 025	0	4 025	-1 873	-2 046	150
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	3 291	0	3 291	-1 867	-1 350	104
Sum eiendeler selskapsporteføljen	721	0	721	0	-692	44
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	13	0	13	-7	-4	2
Sum	4 025	0	4 025	-1 873	-2 046	150
GJELD						
Finansielle derivater	2 690	0	2 690	-1 873	-839	16
Sum	2 690	0	2 690	-1 873	-839	16
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	2 683	0	2 683	-1 867	-836	16
Sum gjeld selskapsporteføljen	0	0	0	0	0	0
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	7	0	7	-7	-3	0
Sum	2 690	0	2 690	-1 873	-839	16
31.03.15						
Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balanseført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 527	0	1 527	-481	-792	301
Sum	1 527	0	1 527	-481	-792	301
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	1 072	0	1 072	-480	-478	159
Sum eiendeler selskapsporteføljen	449	0	449	0	-310	140
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	5	0	5	-1	-4	2
Sum	1 527	0	1 527	-481	-792	301
GJELD						
Finansielle derivater	4 119	0	4 119	-481	-3 249	445
Sum	4 119	0	4 119	-481	-3 249	445
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	4 109	0	4 109	-480	-3 241	443
Sum gjeld selskapsporteføljen	5	0	5	0	-3	2
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	4	0	4	-1	-5	0
Sum	4 119	0	4 119	-481	-3 249	445

Note 8 PRESENTASJON AV EIENDELER OG GJELD SOM ER GJENSTAND FOR NETTO OPPGJØR – FORTS.

31.12.15 Millioner kroner	Brutto finansielle eiendeler/gjeld	Brutto eiendeler/ gjeld som er presentert netto	Balansført verdi	Relaterte beløp som ikke er presentert netto		
				Finansielle instrumenter	Sikkerhet i kontanter	Netto beløp
EIENDELER						
Finansielle derivater	1 107	0	1 107	-368	-700	43
Sum	1 107	0	1 107	-368	-700	43
PORTEFØLJEFORDELTE EIENDELER						
Sum eiendeler kollektivporteføljen	492	0	492	-367	-127	1
Sum eiendeler selskapsporteføljen	614	0	614	0	-573	42
Sum eiendeler investeringsvalgporteføljen	1	0	1	-1	0	0
Sum	1 107	0	1 107	-368	-700	43
GJELD						
Finansielle derivater	6 421	0	6 421	-368	-4 442	1 628
Sum	6 421	0	6 421	-368	-4 442	1 628
PORTEFØLJEFORDELTE GJELD						
Sum gjeld kollektivporteføljen	6 404	0	6 404	-367	-4 432	1 620
Sum gjeld selskapsporteføljen	2	0	2	0	0	2
Sum gjeld investeringsvalgporteføljen	16	0	16	-1	-9	6
Sum	6 421	0	6 421	-368	-4 442	1 628

Formålet med noten er å vise den potensielle effekten av nettingavtaler i KLP; hvilke muligheter KLP har for å motregne bilaterale avtaler mot andre motparter dersom disse skulle gå konkurs, og beløpet som gjenstår om alle slike nettingavtaler materialiseres. Notene viser derivatposisjoner i balansen, samt en ytterligere tabell med tilsvarende informasjon sortert på de ulike porteføljene i selskapet.

Note 9 FORPLIKTELSER

Millioner kroner	31.03.16	31.03.15	31.12.15
Kortsiktig gjeld verdipapirhandel	3 417	1 934	98
Forskuddstrekk pensjonsordning	310	298	327
Leverandørgjeld	10	5	9
Derivater	2 690	4 119	6 421
Gjeld til kredittinstitusjoner	2 047	792	700
Forpliktelser i forbindelse med direkte forsikring	668	2 545	2 210
Øvrige kortsiktige forpliktelser	107	99	28
Sum forpliktelser	9 249	9 791	9 793

Note 10 KAPITALFORHOLD

Solvens II er innført fra 01.01.2016 og beregningen av solvensmargin endres fullstendig samtidig med at tidligere krav til kapitaldekning og kjernekapitaldekning bortfaller. I Solvens II-balansen inngår eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. For eiendeler som har en annen verdi i regnskapet legges derfor mer-/mindreverdiene til. For KLPs forsikringsforpliktelser finnes det ikke observerbare markedsverdier. Disse beregnes derfor ved et beste estimat basert på aktuarielle forutsetninger. I tillegg kommer en risikomargin som skal reflektere en tredjeparts kapitalkostnader ved å overta disse forpliktelsene.

Kapitalgruppe 1 fremkommer av Solvens II-balansen, samt fondsobligasjonslånet. Kapitalgruppe 2 består av ansvarlige lån, risikoutjevningfond og ikke-innbetalt supplerende kapital. Finanstilsynet har godkjent at KLPs vedtektsfestede

etterinnkallingsrett kan regnes med som supplerende kapital med et beløp tilsvarende 2,5 % av selskapets premiereserve. Kapital som kan medregnes i kapitalgruppe 2 er begrenset oppad til 50 % av kapitalkravet. Ansvarlige lån med første renteendring i 2016 og 2017 kan derfor innfris uten at det påvirker kapitaldekningen.

Uten bruk av midlertidig fradrag i forsikringstekniske avsetninger er selskapets kapitaldekning 197 % som er godt over selskapets mål om minst 130 %. Med det midlertidige fradraget er kapitaldekningen 355 %.

	31.03.2016	31.12.2015
Solvens II	197 %	187 %

Milliarder kroner	31.03.2016	31.03.2016
FORENKLET SOLVENS II BALANSE		
Eiendeler, bokført	465	Beste estimat
Merverdier HTF/lån og fordringer	16	Risikomargin
Merverdier øvrige utlån	1	Utsatt skatteforpliktelse
Øvrige mer/mindreverdier	0	Ansvarlige lån/fondsobligasjonslån
Sum eiendeler	481	Andre forpliktelser
		Sum forpliktelser
		458
		Eiendeler minus forpliktelser
		- Risikoutjevningfond
		+ Fondsobligasjonslån
		Basiskapital - kapitalgruppe 1
		Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 1
		21
		21
		Ansvarlige lån
		Risikoutjevningfond
		Basiskapital - kapitalgruppe 2
		Supplerende kapital
		Supplerende kapital - kapitalgruppe 2
		Frdrag for maks. kapital i gruppe 2
		Tellende ansvarlig kapital - kapitalgruppe 2
		7
		Tellende ansvarlig kapital under Solvens II
		28
		Solvenskapitalkrav (SCR)
		Minstekapitalkrav (MCR)
		Kapitaldekning Solvens II
		197 %

Note 11 PENSJONSFORPLIKTELSER EGNE ANSATTE

Millioner kroner	31.03.16	31.12.15
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 01.01.	423	503
Resultatført pensjonskostnad	18	83
Resultatført finanskostnad	3	15
Aktuarielle gevinster og tap inkludert arbeidsgiveravgift	59	-124
Arbeidsgiveravgift innbetalt premie/tilskudd	-1	-7
Innbetalt premie/tilskudd inkludert administrasjonskostnad	-9	-48
Balanseført netto forpliktelse/(midler) 31.03/31.12	492	423

Forutsetninger	31.03.16	31.12.15
Diskonteringsrente	2,40 %	2,70 %
Lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
Folketrygdens grunnbeløp (G)	2,25 %	2,25 %
Pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %
Arbeidsgiveravgiftssats	14,10 %	14,10 %

Effekten av endringene i pensjonsforutsetningene øker pensjonsforpliktelsen for egne ansatte med 59 millioner kroner. Endringen er resultatført under andre resultatkomponenter i resultatregnskapet.

Note 12 HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Den 11. april betalte KLP tilbake et ansvarlig lån på EUR 300 millioner. Per 31.03.2016 var den bokførte verdien av dette lånet 2 973 millioner kroner. Lånet var evigvarende, men KLP benyttet seg av retten til å innløse lånet til pari kurs ved første renteendringstidspunkt.

Etter dette har KLP to ansvarlige lån og ett fondsobligasjonslån, den samlede bokførte verdien av de tre lånene er 8 162 millioner kroner per 31.03.2016.

All post sendes til

Kommunal Landspensjonskasse,
Pb. 400 Sentrum, 0103 Oslo
Elektroniske henvendelser:
klp.no/kontakt

www.klp.no

Organisasjonsnr.: 938 708 606

Hovedkontor Oslo

Besøksadresse:
Dronning Eufemias gate 10, Oslo
Sentralbord: 05554
Faks: 22 03 36 00

Regionskontor Bergen

Besøksadresse:
Vågsallmenningen 16, Bergen
Kundesenter: 05554
Faks: 55 54 85 90